

Sexualitet i religionsundervisningen

- Yrkesverksamma religionslärares uppfattningar och erfarenheter

Sexuality in Religious Education

- Teachers of Religious Educations Perceptions and Experiences

Författare: Moa Björkegren

Handledare: Mattias Dahlkvist

Examinator: Thomas Widholm

Linköpings universitet

SE-58183 Linköping, Sweden

013-28 10 00, www.liu.se

Abstract

In June 2022 the Swedish curriculum was revised and the school's responsibility to communicate knowledge about sexuality to pupils was emphasized. Although the field of sexuality is not new in the Swedish curriculum, teaching sexuality has gone through a significant development in its content since it first became a part of the Swedish curriculum. Now that society is becoming increasingly more digitalized and informed, new challenges follow, and perhaps it is now more important than ever that young people gain more knowledge in matters of sexuality, relationships, and consent. As an effort to meet these challenges the National Agency for Education delegates the field of knowledge to teachers in all common subjects in school, including religious education (RE). With its association to cultural norms and gender identity, RE may be considered particularly appropriate for discussing and teaching sexuality.

The purpose of this study is to investigate how teachers of religious education perceive to what degree they can contribute knowledge about sexuality in their teaching. This study also aims to find out what approaches teachers use in religious education and investigate possible difficulties and possibilities about including sexuality as a part of their religious education. This survey is a qualitative study, and the materials have been collected through semi-structured interviews with teachers in religious education in south Sweden. The study shows that teachers have a positive attitude towards including sexuality in religious education and that they find teaching sexuality important. Nevertheless, it is not exactly clear for the interviewed RE teachers how and what to include regarding sexuality when teaching RE due to the many difficulties that may arise. Consequently, the teachers in this study describe different individually based strategies to include sexuality in their teaching, depending on personal interest and expertise.

Key Words: Sexuality, relationship, religion, religious education, identity, strategies, didactic approaches.

Innehållsförteckning

Abstract	2
Innehållsförteckning	3
1. Inledning	5
1.1 Introduktion	5
1.2 Syfte och frågeställningar.	7
1.2.1 Syfte	7
1.2.2 Frågeställningar	7
1.3 Tidigare forskning	8
1.3.1 Sexualitet i religionsundervisning	8
1.3.2 Religionsundervisning i ett mångkulturellt sekulariserat Sverige	10
1.3.3 Undervisning kring området sexualitet	12
1.3.4 Sammanfattning av tidigare forskning	13
1.3.4.1 Internationell forskning	13
1.3.4.2 Svensk forskning	14
1.4 Avgränsningar	15
2. Bakgrund	16
2.1 Historisk överblick av sexualitet i undervisningen i svens skola	16
2.2 Läroplanen för religionskunskap om sexualitet	18
3. Teori	19
3.1 Interkulturella pedagogiska perspektiv och andrafiering	19
3.2 Centrala begrepp	21
3.2.1 Begreppet ”utrymme” i denna studie	21
3.2.2 Genus	21
3.2.3 Sexualitet	21
4. Material och Metod	22

4.1	Genomförande och urval	22
4.2	Informanternas kontext	24
4.3	Diskussion av källmaterial	25
4.4	Analys och bearbetning av material	27
4.4	Forskningsetiska överväganden	29
5.	Resultat	30
5.1	Religionslärare om sexualitet som område i religionsundervisningen	30
5.1.1	Utrymme i läroplanerna	30
5.1.2	Utrymme i klassrummet	31
5.1.3	Lärarnas upplevelse kring sexualitet som en viktig inkludering	33
5.1.4	Sammanfattning	35
5.2	Undervisningsmetoder och didaktiska implikationer	36
5.2.1	Svårigheter och möjligheter	36
5.2.2	Didaktiska metoder vid undervisning	40
5.2.3	Sammanfattning	42
6.	Analys	43
6.1	Religionslärare om sexualitet som område i religionsundervisningen	43
6.2	Svårigheter och möjligheter	45
6.3	Didaktiska metoder	47
7.	Diskussion	48
7.1	Studiens syfte	48
7.2	Resultatdiskussion	50
7.3	Framtida Forskning	54
8.	Referenser	55

1. Inledning

1.1 Introduktion

År 2022 tillträdde en ny läroplan den svenska skolan. I läroplanen står det att ”skolan har ett ansvar för att eleverna återkommande under skolgången får möta sexualitet, samtycke och relationer.”¹ Sexualitet har länge ansetts ha ett större utrymme i religionskunskap i skolan än i andra ämnen. I och med de nya läroplanerna för grundskolan och gymnasiet så ska ämnet sexualitet nu ges utrymme även i andra ämnen än religionskunskap. Religionskunskap som ämne är omfattande men ges ytterst begränsad undervisningstid i skolplanen. Religionskunskap har även en stor mångfald och variation som ämne och i dagens mångkulturella skola kan det uppstå situationer som elever kan uppleva som besvärande eller utpekande.

I religionskunskapsämnet ingår flera moment och ämnesområden. Ett av dessa områden är sexualitet.² I min konsumtionsstudie *Sexualitet i religionsundervisningen: Möjligheter och utmaningar med inkludering av sexualitet i religionsundervisning* undersökte jag möjligheterna och utmaningarna med att undervisa kring ämnet sexualitet i religionsundervisning. Denna undersökning visade att möjligheter och svårigheter i religionsundervisning kring sexualitet inte helt samspelar med varandra då resultatet av arbetet visade att inkludering av sexualitet i undervisningen medförde svårigheter gällande hur undervisningen kring sexualitet sker i religionsklassrummet.³ Därför ska jag i den här studien genomföra intervjuer med undervisande religionslärare för att undersöka deras uppfattningar och erfarenheter kring sexualitet i religionsundervisningen.

För elever som går i årskurs 7–9 ges 75 timmars religionsundervisning per årskurs. För elever som går på gymnasieskolan läser de religion för 50 till 100 poäng beroende på vilka tillval och inriktning eleverna går. Som ämne undervisas religion oftast av en lärare som har alla samhällsorienterade ämnen och som skapar gemensamma scheman och planeringar för alla dessa samhällsorienterade ämnen. En lärare som undervisar i religionskunskap måste därför göra ett omfattande urval av vilka aspekter och delar som ska lyftas fram i undervisningen utifrån det centrala innehållet för ämnes- eller kursplanen. Utifrån tidsbristen kan det

¹ Läroplan för grundskolan, förskoleklass och fritidshem, Skolverket, Stockholm, 2022.

² Skolverket, *Kursplanen för religionskunskap* (2022) Stockholm: Skolverket.

³ M. Björkegren, *Sexualitet i religionsundervisningen: Möjligheter och utmaningar med inkludering av sexualitet i religionsundervisning* (2022) Linköping: Linköpingsuniversitet.

argumenteras att lärare knappast hinner eller kan ge ämnet sexualitet en specifik undervisningstid. Utifrån mina egna erfarenheter som religionslärare menar jag att lärare tvingas av tidsbrist att i stället för att undervisa kring levd religion och dess etik så presenterar religionsläraren en generell bild av religioner samt dess etik. I och med detta förflyttas fokuset från en nutida och relevant bild av religionens inverkan samt påverkan på människors liv och på samhället, till en historisk återblick på religioners funktioner i dåtid.

Detta blir problematiskt då det riskerar att eleverna inte får en korrekt förståelse och insikt kring de religioner som religionsundervisningen kretsar kring. I sin tur kan detta leda till en brist i elevernas förståelse för det samspel som existerar mellan religioners synsätt på sexualitet samt dess funktion i samhället, både det som gäller den historiska aspekten och den nutida. Något som den nya läroplanen uttryckligen säger att eleverna ska ges möjlighet för att förstå.⁴ Frågan som då uppstår är hur det ser ut i dagens religionsklassrum kring undervisning av området sexualitet. Denna studie avser därför att i någon mån utforska detta avgörande problemområde.

⁴ Skolverket, *Kursplanen för religionskunskap* (2022) Stockholm: Skolverket.

1.2 Syfte och frågeställningar.

1.2.1 Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka hur undervisnings gällande sexualitet inkluderas eller möjligtvis exkluderas i religionsundervisningen av religionskunskapslärare på grundskolan och gymnasieskolan. I denna studie undersöks religionslärares uppfattningar och erfarenheter kring sexualitet som en del i religionskunskapsämnet. Studien vill också belysa i vilken utsträckning det finns möjlighet att undervisa kring området sexualitet enligt religionslärarna.

1.2.2 Frågeställningar

För att besvara syftet har dessa frågeställningar valts ut:

1. Vilken uppfattning har de intervjuade religionslärarna gällande utrymmet för området sexualitet i sin religionsundervisning?
2. Vad anses det finnas för svårigheter och möjligheter i religionsundervisningen kring området sexualitet, enligt de intervjuade religionslärarna?
3. Vad anses det finnas för didaktiska metoder när man undervisar kring sexualitet i undervisningen, enligt de intervjuade religionslärarna?

1.3 Tidigare forskning

I detta avsnitt presenteras tidigare forskning inom områden sexualitet och religionsundervisning. Här presenteras ett urval av den forskning som har gjorts. Inom området sexualitet och religionsundervisning är forskningen begränsad och av den anledningen har delar forskning som berör sexualitet, sexualitet och undervisning, sexualitet i religionsundervisning samt forskning kring religionsundervisning använts.

1.3.1 Sexualitet i religionsundervisning

Katia Moles studie *Teaching sexuality and Christianity for perspective transformation: Suggested resources and strategies* vill guida religionslärare till hur de kan inkludera sexualitet i sin religionsundervisning. Moles studie är en litteraturstudie baserad på tidigare studiers fältarbeten som grundar sin data på klassrumsobservationer. Utifrån klassrumsobservationerna har Moles kunnat identifiera ett antal anledningar till exkludering av området sexualitet i religionsundervisning vilket presenteras nedan. Utifrån detta har även strategier för inkludering kunnat fastställas därav utgör Moles studie ett viktigt underlag för denna studie.

Enligt Moles upplever många lärare ämnet sexualitet som något obekvämt och på grund av detta exkluderar dem ämnet i sin undervisning.⁵ Enligt Moles kan exkluderingen bero på flera saker, till exempel att lärarna själva inte har utbildning kring ämnet, eleverna saknar kunskaper för att diskutera ämnet eller att de som deltar i undervisningen kring området saknar grund för förståelse och acceptans kring området. För att bryta denna trend anser hon att sexualitet som område bör inkluderas i så många ämnen i skolan som möjligt.⁶ För henne är det viktigt att eleverna undervisas på ett sätt som breddar elevers ramverk samt att undervisningen tillgodoser eleverna möjligheter att undersöka, jämföra samt diskutera olika faktorer i koppling till sig själva, samhället, religion och sexualitet.⁷

Moles forskning är relevant för denna studie då hon ger perspektiv på religionsundervisning i koppling till området sexualitet. Moles forskning är mestadels baserad på kristna värderingar vilket den svenska läroplanen i sig också grundar sig i. Även olika strategier för inkludering av

⁵ K. Moles. "Teaching sexuality and Christianity for perspective transformation: Suggested resources and strategies" *Teaching theology & religion*, 20/2 (2017) < <https://onlinelibrary-wiley-com.e.bibl.liu.se/doi/10.1111/teth.12385>>, hämtad 2022-05-04, 177.

⁶ K. Moles, "Teaching sexuality and Christianity for perspective transformation", 177.

⁷ Ibid., s.177–178.

sexualitet i religionsundervisning presenteras och diskuteras vilket gör forskningen relevant för denna studie som undersöker de områdena.

I artikeln *Teaching Justice and Living Peace: Body, Sexuality, and Religious Education in Asian-American Communities* skriver Boyung Lee (2006) om hur undervisningen brister gällande området sexualitet i den asiatisk-amerikanska kulturen i USA.⁸ Lee åsikt är att sexualitet är ett ämne av stor vikt och bör därav finnas med i undervisningen. Hon framhäver att både området sexualitet och sexuell identitet bör skrivas in i läroplanen samt för ämnesplanen för religionsundervisning.

Enligt Lee råder den en form av tabu inom den asiatisk-amerikanska kulturen kring att tala samt diskutera området sexualitet och sexuell identitet offentligt, vilket då leder till att det finns en hög intolerans och homofobi, framförallt kopplat till HBTQ+-frågor.⁹ Detta i sin tur kan då leda till en ökande homofobi som kan resultera i ett utanförskap för de individer som inte passar in i heteronormen. Vidare förklarar hon att om det ska finnas en möjlighet för etnisk och social rättvisa måste det även finnas en förståelse för sexualitet inom religion, sexualitets inverkan på religion samt olika former av sexuella identiteter.¹⁰ Lees forskning påvisar att individer inom den asiatisk-amerikanska kulturen förväntas dölja sin sexuella identitet för att passa in inom kulturens norm. Människorna förväntas alltså att dölja samt separera sin sexualitet från sin etniska identitet, "their cultural Asiansess".¹¹ Enligt Lee är denna separation varken genomförbar eller rimlig. Om samhället ska jobba för jämlikhet och jämställdhet måste sexualitet och allt det innebär lyftas fram samt diskuteras i undervisningen. Utifrån detta förespråkar hon en pedagogisk undervisning inom området i samband med skolans religionsundervisning.

Lees forskning är relevant för denna studie då hon diskuterar vikten av att lära sig om sexualitet i samband med religionsundervisningen. Hon betonar även vikten för att skapa förståelse för individens egna *jag* samt en förståelse för andra. Lees forskning har fokus på den asiatisk-

⁸ B. Lee "Teaching Justice and Living Peace: Body, Sexuality and Religious Education in Asian American Communities" *Religious Education*, 101/3 (2006) <<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00344080600788514?needAccess=true>>, hämtad 2022-12-02.

⁹ Lee, "Teaching Justice and Living Peace: Body, Sexuality and Religious Education in Asian American Communities", s.402.

¹⁰ Lee, "Teaching Justice and Living Peace: Body, Sexuality and Religious Education in Asian American Communities", s.403.

¹¹ Ibid., s.402.

amerikanska kulturen medan min egen studie fokuserar på Sverige. Då de förslag som Lee framlägger redan finns inskrivna i den svenska läroplanen blir hennes forskning intressant ur ett jämförande perspektiv då denna studie kan se vilken inverkan en sådan justering i läroplanen kan ha. Hon diskuterar även kopplingen mellan sexualitet och sexuell-identitet vilket också gör hennes forskning relevant för denna studie.

1.3.2 Religionsundervisning i ett mångkulturellt sekulariserat Sverige

Fredrik Jahnkes avhandling *Toleransens altare och undvikandets hänsynsfullhet: Religion och meningsskapande bland svenska grundskolor* är en avhandling om svensk religionsundervisning (2021). Avhandlingen använder sig av elevintervjuer baserad på data från ett fyrtiotal elever från årskurserna 3, 6 och 9 i den svenska kommunala skolan. Dessa intervjuer har genomförts under ett halvår. Jahnkes avhandling har som utgångspunkt att studera hur, i vilken utsträckning samt under vilka omständigheter skolelever talade om religion. Utifrån dessa intervjuer skriver Jahnke om hur religion framträder i skolorna vilket påvisade att skolorna var långt ifrån anti-religiösa eller ateistiska. Framträdandet av religioner på skolorna påverkade även eleverna då de upplevde en svårighet i att guida sig i sin religionstillhörighet.

Jahnke förklarar att sekulariseringen i samhället inte är en ”universell, likriktad eller linjär process” utan att religion är idag synlig på flera olika arenor i samhället.¹² I ett samhälle där religion är synligt på flera olika arenor kan kallas ett postsekulärt samhälle, menar Jahnke.¹³ Det finns flera faktorer som påverkar religionens nya synlighet för religion. Några exempel är migration, nya kommunikationstekniker och en större plats för samhällliga debatter och nyhetsprogram.¹⁴ I Jahnkes avhandling har han analyserat tre sfärer som beskriver hur eleverna i hans studie relaterar till religion. Dessa är, *religion här*, *religion där* och *religion överallt*.¹⁵ *Religion här* relaterar till en specifik religiös tradition som eleven har erfarenheter av. *Religion där* relaterar till skolan och religionskunskapsundervisningen och *religion överallt* relaterar till

¹² F. Jahnke, *Toleransens altare och undvikandets hänsynsfullhet: Religion och meningsskapande bland svenska grundskoleelever* (diss., Södertörns Doctoral Dissertations, 186, Huddinge: Institutionen för historia och samtidsstudier, Södertörns högskola, 2021) <<http://sh.diva-portal.org/smash/get/diva2:1529779/FULLTEXT01.pdf>>, hämtad 2022-11-12, s.29-30.

¹³ Jahnke, *Toleransens altare och undvikandets hänsynsfullhet*, s.30.

¹⁴ *Ibid.*, s.30.

¹⁵ *Ibid.*, s.67.

populärkulturella uttryck som inte direkt kan relateras till de två första sfärerna.¹⁶ Den sfär som oftast användes av eleverna i Jahnke avhandling utgick ifrån sfären *religion här*.¹⁷

Jahnkes avhandling är relevant för denna studie då den ger en inblick i elevers uppfattningar kring dagens religionsundervisning samt hur eleverna själva relaterar till religion. Jahnke presenterar hur dagens mångkulturella och sekulariserade klassrum kan vara svårorienterat för lärare och presenterar möjliga strategier. Då Jahnkes avhandling grundar sig på elevintervjuer i stället för intervjuer med yrkesverksamma religionslärare utgör den en teoretisk utgångspunkt för denna studie.

Kittelman Flensners avhandling *Education in Contemporary Pluralistic Sweden* är en avhandling om religionsundervisning på gymnasienivå i ett nutida pluralistiskt svenskt klassrum. Denna avhandling är en observationsstudie baserad på data från 125 olika lektioner på tre skolor i Göteborg. Utifrån observationerna skriver Kittelman om hur olika religioner blir behandlade och skildrade i klassrummen, samt om elevernas gensvar till religion. Avhandlingen belyser hur elever bemöter religion samt hur Sveriges kristna bakgrund kan påverka skolan, dess elever och lärare. Avhandlingen ger en inblick i vad eleverna reagerar på i religionsundervisningen samt hur lärare förhåller sig till olika klassrumssituationer.

Kittelman skriver här om hur ungdomar manövrerar i dagens mångkulturella och sekulariserade Sverige. Här urskiljer hon på två trender hos ungdomar. Den ena är att ungdomar inte ser religion som något viktigt. Den andra är att ungdomar mer och mer deltar i religiösa riter såsom gudstjänster.¹⁸ I avhandlingen observerar Kittelman Flensners distinktioner mellan lärande *i* religion, *om* religion och *av* religion.¹⁹ De olika distinktionerna fungerar på olika sätt och har olika syften i religionsundervisningen. Något som Kittelman framhäver att religionsundervisningen historisk inte har betonat en undervisning som kan kopplas till undervisning *i* religion.²⁰ Religionsundervisningen har alltså historiskt haft ett fokus kopplat till undervisning där religion ses som ett akademiskt ämne och där läraren ofta tar en

¹⁶ Ibid., s.203.

¹⁷ Ibid., s.204.

¹⁸ K. Kittelman Flensner, *Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden* (diss., Göteborgs Doctoral Dissertations, 44, Göteborg: Institutionen för litteratur, historia och religion, Göteborgs universitet, 2015) <https://gupea.ub.gu.se/bitstream/handle/2077/40808/gupea_2077_40808_1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, hämtad 2022-11-12, s.47.

¹⁹ Kittelman Flensner, *Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden*, s.278.

²⁰ Ibid., s.38.

ickekonfessionell utgångspunkt. En påverkan som lett till detta kan enligt Kittelman kan detta bero av den sekularisering som har ökat i Sverige.²¹

Kittelman Flensners avhandling är relevant för min studie då den presenterar olika distinktioner i religionsundervisning i ett dagens mångkulturella och sekulariserade samhälle. Hon diskuterar även hur dessa distinktioner i förhållande till religionsundervisning och hur dagens mångkulturella sekulariserade klassrum kan påverka dem. Då studiens resultat behandlar vad som dominerar klassrummet samt hur lärare kan förhålla sig till detta utgör avhandlingen ett viktigt underlag för min studie. Kittelman Flensners avhandling utgör även en teoretisk utgångspunkt i denna studie som grundar sig i intervjuer med yrkesverksamma religionslärare i stället för elevintervjuer och klassrumsobservationer.

1.3.3 Undervisning kring området sexualitet

Jenny Bengtsson och Eva Bolanders artikel *Strategies for Inclusion and Equality - 'norm-critical' sex education in Sweden* bygger på studier som bedrivits genom fältarbete där sexualundervisning på ett mellan stadie varit i fokus. Syftet är att göra observationer samt undersöka olika exempel på hur lärare kan genomföra en inkluderande jämlik undervisning. Eleverna som studien grundar sig i har en migrationsbakgrund eller precis kommit till Sverige.

De förklarar att det finns tre strategier som kan underlätta undervisningen kring sexualitet.²² Dessa kan uttydas från de observationer och intervjuer som genomförts. För det första handlar det om att lärare bör lära sig att använda rätt ordval.²³ Detta kräver så klart att lärare är med i den utveckling som händer kring området sexualitet, LBTQ+, genusfrågor och så vidare. För det andra är det av fördel att religionslärare sammanväver områden som sexualitet i religionskunskap och inte endast samtala om sexualitet och sedan religion, eller tvärtom.²⁴ Detta är av fördel då det ger eleverna en större förståelse av den påverkan mångkulturalitet och sekulära kultur och normer har på ämnet sexualitet. Avslutningsvis förklarar Bengtsson och

²¹ Ibid., s.39.

²² J. Bengtsson och E.Bolander, "Strategies for Inclusion and Equality: 'norm-critical' sex education in Sweden" *Sex Education: Sexuality, Society and Learning*, 20/2 (2019) <<http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1340854/FULLTEXT01.pdf>> , hämtad 2022-11-12, 6-7.

²³ Bengtsson och Bolander, "Strategies for Inclusion and Equality", 6-7.

²⁴ Ibid., "Strategies for Inclusion and Equality", 7.

Bolander att det är fördelaktigt att använda sig av olika modaliteter i sin undervisning.²⁵ Med detta menar de att om undervisande lärare påpekar olika synsätt och frågeställningar kring frågor som berör sexualitet öppnas det upp för diskussioner i klassrummet gällande olika tankesätt.

Artikeln presenterar undervisningsstrategier som lärare kan använda sig av vid inkluderingen av sexualitet i sin undervisning och är på så sätt ett viktigt underlag för denna studie. Då Bengtsson och Bolander studerar tidigare gjord forskning inom området utgör den en teoretisk utgångspunkt för denna studie som grundar sig i intervjuer med yrkesverksamma religionslärare.

1.3.4 Sammanfattning av tidigare forskning

Här presenteras en sammanfattning av den tidigare forskningen som skett inom området som lyfts fram i denna studie. Sammanfattningen presenteras utifrån ett internationellt perspektiv samt ett nationellt perspektiv.

1.3.4.1 Internationell forskning

Den internationella forskningen som studerats för denna studie framhåller att det finns en avsaknad av rutiner för hur området sexualitet behandlas inom religionsundervisningen. I de läroplaner som lyfts fram fanns det inte moment kring området sexualitet inskrivet som en del av religionsundervisningen. Forskningen visar fördelaktigt till om området sexualitet skrivits in i läroplanen för religion. Studierna visar att området sexualitet är av vikt och har en stor påverkan på elevernas synsätt samt förhållningssätt till religion, sina medmänniskor samt hur de värderar detta i koppling till sin egen sexualitet. Studierna som gjorts inom området sexualitet i undervisning oavsett form påpekar även de svårigheter om komplexitet som finns i att undervisa kring området. Den påpekar även alla de faktorer som lärare måste ta hänsyn till. Här visas även en stor skillnad i den svenska läroplanen som redan skrivit in området sexualitet i sin läroplan samt att läroplanen lyfter fram sexualitet som relevant och viktigt i undervisning. Den internationella forskning som gjorts är därav relevant för denna studie då den rekommenderat det som redan genomförts i Sverige, men som trots det ter sig som otillräcklig.

²⁵ Ibid., "Strategies for Inclusion and Equality", 12.

1.3.4.2 Svensk forskning

Den nationella forskning som gjorts visar att elever med religiös positionering tenderar att inte känna igen sin tro som den porträtteras i religionsundervisningen. Eleverna kan uppleva att undervisningen lägger vikt på religionernas historia och litet fokus på nutidens levda religion och den individuella religionen. Religionen framställs därav ur ett stereotypiskt perspektiv vilket kan medföra att eleverna upplever negativa känslor gentemot sina lärare. Detta riskerar att medföra att elever med religiös positionering görs till representanter för en tro som inte är deras. Studierna visar vikten av språkliga aspekter inom religionsundervisning, alltså att eleverna ska ges möjlighet till djupa diskussioner. Genom diskussioner samt en balanserad undervisning får eleverna möjlighet till att skapa respekt samt hur man visar respekt gentemot andra. Studierna visar även att området sexualitet är utmanande för undervisande lärare. Läraren har flera faktorer att tillgodose samt forma sin undervisning kring.

1.4 Avgränsningar

Denna studie har fokus på området sexualitet i religionsundervisning. Då det inte finns mycket forskning inom området har denna studie använt sig av forskning som fokuserat på områden som kopplas till sexualitet i religionsundervisning. Till exempel så har studien använt sig av forskning om religionsundervisning, forskning kring sexualitet, forskning kring sexualitet i undervisning samt den forskning som uppfanns kring området sexualitet i religionsundervisning. Den forskning som har gjorts inom området sexualitet i religionsundervisning är oftast litteratur baserad och då denna studie vill se möjliga undervisningsmetoder och dess påverkan på eleverna valdes även studier kopplat till undervisningsmetoder och elevintervjuer. Denna forskningsstudie har valt att använda sig av intervjuer i sin forskning insamlingsmetod. Specifikt har undervisande religionslärare valts ut för att intervjuas. Forskaren för denna studie valde att göra intervjuer i stället för observationer då det tidsperioden som krävs för att genomföra observationer inte är hållbara till denna studie som sker under en kortare tidsperiod. Vidare valdes inte enkäter då studien vill få ett djupare perspektiv på området sexualitet i religionsundervisningen vilket möjliggör för en viss djupvaliditet. Studien valde även att fokusera på religionslärare då studien vill undersöka möjliga exkluderingar eller inkluderingar av området sexualitet i religionsundervisningen. Då det är läraren som ansvarar för planering av undervisningen valdes därför religionsläraren ut som informant för denna studie och inte eleven.

2. Bakgrund

I detta kapitel presenteras studiens bakgrund. I kap. 2.1 kommer en kort presentation av svenska skolans utveckling från kyrkligt inflytande till skolan som egen institution. Därefter i kap. 2.2 presenteras läroplanens utveckling genom åren. Avslutningsvis i 2.3 diskuteras dagens läroplan kopplat till området sexualitet.

2.1 Historisk överblick av sexualitet i undervisningen i svensk skola

Under 1900-talet kom en vändpunkt för svenska skolor då folkskolor infördes. Med dessa kom viktiga förändringar i läroplanen samt skolorganisationen. Genom detta bröts den tilltagna traditionen om att folkskolan ska bedriva religionsundervisning bunden till Svenska kyrkan och i stället tog en icke konfessionell undervisning plats. Erik Centerwall förklarar 1900-talet som en tid som präglats av en ”ambivalens kring sexualupplysningen”.²⁶ Den första organiserade sexualundervisningen genomfördes av en kvinna vid namn Karolina Widerström som är Sveriges första kvinnliga läkare. I hennes sexualundervisning i Stockholms högre flickskolor handlade om uppfostran och sexuell hygien.²⁷ Under 1940-talets början infördes sexualundervisning som en frivillig del i folkskolan. År 1942 rekommenderar Kungliga Majestätet att sexualundervisning ska ingå i hembygdsundervisning och naturkunnighet och ha ett fokus på ”anatomiska, fosterutveckling, könslivets biologi och hygien”.²⁸ Detta mynnade då ut i en handledning för folkhögskolan som innefattade en detaljerad styrning kring vad sexualundervisningen skulle innehålla. 1940-talets skola var mer auktoritär än dagens skola och hade då även läraren mer i centrum av undervisningen. Trots att eleverna nu fick undervisning om sex och samlevnad i skolan låg fokus på att påvisa hur sexuell avhållsamhet var rätt väg.²⁹

År 1995 blev sedan sexualundervisningen obligatorisk för alla skolformer.³⁰ Med denna förändring tillkom år 1956 en ny lärarhandledning som ville förmedla kunskaper till unga kring

²⁶ E. Centerwall. ”Med moralen som styrmedel: Historiska perspektiv på sexualupplysningen” I Skolverket *Hela livet: 50 år med sex- och samlevnadsundervisning* (Liber: Stockholm, 2005), <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65c0f4/1553966738468/pdf2081%20.pdf> Hämtad: 2023-01-27, s.28.

²⁷ Centerwall. ”Med moralen som styrmedel”, s. 28–29.

²⁸ Ibid., s.31.

²⁹ Ibid., s.32–33.

³⁰ E. Centerwall. ”Obligatorisk sexualundervisning: perspektiv på tre handledningar” I Skolverket *Hela livet: 50 år med sex- och samlevnadsundervisning* (Liber: Stockholm, 2005), <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65c0f4/1553966738468/pdf2081%20.pdf> Hämtad: 2023-01-27, s.35.

sexualkunskap men inte uppmuntra till sex. Undervisningen utgick därav från tidsandans föreställningar om de biologiska samt mentala skillnaderna mellan könen. De biologiska och mentala skillnaderna mellan könen var även en anledning till undervisningen, förklarar Centerwall.³¹ Denna handledning fick kritik för att vara gammalmodig och därav, år 1977, tillkom en ny handledning. Den handledningen utgick från att skolan bör ha en mer neutral ståndpunkt till elevers sexualitet.³² Syftet med undervisningen nu var att stödja elevernas utveckling och underlätta för dem att leva ett mer ansvarsfullt sexuellt liv. Eleverna fick därav kunskaper om hur de skyddade sig mot könssjukdomar, göra egna val och att gå emot gruppträck.³³ Centerwall förklarar att trots att handledningen ville förmedla respekt för andra samlevnadsfrågor var den skriven heteronormativt, med kvinna, man och barn som norm.³⁴

En tredje handledning kom 1995 i samband med 1994 års läroplan (Lpo94). I materialet framkommer det vad som bör ingå i sex- och samlevnadsundervisningen samt att rektor har ett ansvar att kunskapsområdet hanteras ämnesövergripande.³⁵ Denna undervisning skulle bidra till elevens egna utveckling som självständig individ med tillräcklig kompetens för att fatta egna beslut. Vidare skulle undervisningen bidra till att stärka självkänslan, särskilt hos flickor, eleverna skulle få kunskaper kring sexuell medvetenhet och även ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper kring hur de kan kommunicera kring sina känslor.³⁶

Den läroplan som kom ut 2011 (Lgr11) ansåg att sex- och samlevnadsundervisningen ska bedrivas som ett ämnesövergripande arbete för att skapa en helhet och ett sammanhang för eleverna. Detta förmedlas även i den nya läroplanen Lgr22.³⁷ I Lgr11 ska eleverna få ta del av och reflektera över olika perspektiv gällande sexualitet, samlevnad, relationer och jämställdhet. Här ska eleverna även ges en mångfacetterad syn på frågor som handlar om sex- och samlevnad.³⁸

³¹ Centerwall. "Obligatorisk sexualundervisning", s.36–37.

³² Ibid., s.41.

³³ Ibid., s.42.

³⁴ Ibid., s.42–43.

³⁵ Ibid., s.44.

³⁶ Ibid., 44–45.

³⁷ Läroplan för grundskolan, förskoleklass och fritidshem, Skolverket, Stockholm, 2022.

³⁸ Läroplan för grundskolan, förskoleklass och fritidshem, Skolverket, Stockholm, 2011.

2.2 Läroplanen för religionskunskap om sexualitet

Som tidigare nämnt i inledningen är religionsundervisningen ett obligatoriskt undervisningsområde i den svenska grundskolan. Religion som ämne är brett och förutom det religiösa innehållet i ämnet så innefattar det även områden som etik och moral, religion och vetenskap samt källkritik.³⁹ ”Eleverna ska också ges möjlighet att reflektera över vad religion och livsåskådning kan betyda för människors identitet och hur egna utgångspunkter påverkar förståelsen av religion och livsåskådning.”⁴⁰ Religion och sexualitet är två områden som kan vara tätt sammankopplade. Beroende på vilken religion man jämför och analyserar med kan synen på sexualitet kan se olika ut. De kan till exempel handla om hur sexualitet påverkar de troendes handlingssätt, deras etiska ställningstaganden, deras funktion i samhället de lever i eller hur de ser på existentiella frågor. För elever att då behandla dessa områden i religionsundervisningen krävs en förståelse för de olika religionernas synsätt på sexualitet.

I läroplanen för religionskunskap står ämnet sexualitet som ett område som ska tas upp och behandlas i religionsundervisningen. I ämnets syfte står det undervisningen ska ge eleverna förmåga att resonera om etik, moraliska frågor och livsfrågor utifrån olika perspektiv.⁴¹ Detta nämns även i ämnet centrala innehåll där den nionde punkten säger ”Konflikter och samförstånd mellan olika religiösa och olika sekulära synsätt, till exempel i frågor om religionsfrihet, sexualitet och synen på kvinnors och mäns roller.” och den tolfte punkten säger “Samtal om och reflektioner över livsfrågor utifrån elevernas egna tankar samt utifrån tolkningar inom religioner och andra livsåskådningar. Sådana frågor kan till exempel handla om identitet, kärlek, sexualitet och meningen med livet.”⁴² Detta påvisar att det inte finns en tvekan om att området sexualitet är ett område som inte endast är viktigt utan att det ska tas upp i religionsundervisningen. Det är alltså inte ett område som är valfritt eller önskvärt att eleverna ska ha kunskap inom, utan det är ett krav.

³⁹ Skolverket, *Kursplanen för religionskunskap* (2022) Stockholm: Skolverket.

⁴⁰ Skolverket, *Kursplanen för religionskunskap* (2022) Stockholm: Skolverket.

⁴¹ Skolverket, *Kursplanen för religionskunskap* (2022) Stockholm: Skolverket.

⁴² Skolverket, *Kursplanen för religionskunskap* (2022) Stockholm: Skolverket.

3. Teori

I detta kapitel presenteras den teori som ligger till grund för analysen av studiens resultat samt de teoretiska begrepp som används. Vidare presenteras även centrala begrepp som är viktiga för den här studien.

3.1 Interkulturella pedagogiska perspektiv och andrafiering

Den teori som ligger till grund för denna studies analys är det teoretiska perspektiv för interkulturell pedagogik. Denna teori syftar till att diskutera hur människor från olika kulturer ska kunna samarbeta och agera tillsammans i olika miljöer, särskilt skolan. Detta begrepp skiljer sig från det mångkulturella begreppet som Kittelman Flensner och Jahnke talar om. Det mångkulturella begreppet talar om miljöer där det finns eller förekommer människor från olika kulturer.⁴³ Hans Lorentz och Bosse Bergstedt skriver i boken *Interkulturella perspektiv - Pedagogik i mångkulturella lärandemiljöer* att det interkulturella pedagogiska perspektivet är ett sätt att belysa de likheter samt olikheter människor har i ett mångkulturellt samhälle.⁴⁴ Detta innebär att eleverna införskaffar fokuserande kunskaper kring likheterna som knyter samman människor trots de olikheter som finns i samhället. Lorentz och Bergstedt förklarar att det innebär att läraren måste tänka förbi ett "vi" och "dem" perspektiv och jobba för att skapa en enhet i klassrummet.⁴⁵

I Kittelman Flensners avhandling använder hon begreppen *the Other* samt *Othering*. Dessa syftar till att förklara vissa iakttagelser som gjordes i hennes observationer.⁴⁶ Begreppen syftar till att förklara de situationer där elever och lärare samtalande om sig själva som ett "vi" och "dem", vilket var vanligt förekommande. Det gemensamma "vi" användes i samtal när läraren samtalande om Sveriges sekularisering. Det motsatta "dem" användes för att representera religionsutövare, dessa beskrevs då som främmande, annorlunda eller galna.⁴⁷ Dessa begrepp är viktiga för att förstå denna studies resultat då tidigare forskning visar att begreppens innebörd

⁴³ Kittelman Flensner, *Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden*, s.30; Jahnke, Toleransens altare och undvikandets hänsynsfullhet, s.30.

⁴⁴ H. Lorentz och B. Bergstedt, *Interkulturella perspektiv - Pedagogik i mångkulturella lärandemiljöer* (Lund: Studentlitteratur, 2016), s.30.

⁴⁵ Lorentz och Bergstedt, *Interkulturella perspektiv*, s.30.

⁴⁶ Kittelman Flensner, *Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden*, s.278–279.

⁴⁷ Kittelman Flensner, *Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden*, s.278–279.

även uppstår i klassrumssituationer där området sexualitet berörs. Genom att ge eleverna möjlighet att se de likheter som finns bland människor och skapa en enhet i klassrummet kan läraren lära eleverna kring den heterogenitet som finns bland människor. På detta kan eleverna utveckla förståelse för att människor är lika, trots att det finns saker som skiljer oss åt. “När vi upptäcker att vi är både lika och helt olika samtidigt, skapas möjligheter till att uppfatta varandra likvärdigt samtidigt som annorlunda”, förklarar Lorentz och Bergstedt.⁴⁸ När ett interkulturellt perspektiv används läggs fokus att knyta samman och skapa acceptans och förståelse, inte att särskilja eller peka ut någon från mängden.

Att skapa en öppenhet och förståelse i klassrummet belyser även Jahnke i sin avhandling när han pratar om “safe spaces”. Han förklarar att det utgår från en tanke kring att skapa säkerhet, trygghet och samtal.⁴⁹ Jahnke förklarar att skapandet av “safe space” i ett klassrum medför många utmaningar. Till exempel det blandade rummet med olika synsätt och sedan att skapa en trygghet och separat miljö där det är okej att ifrågasätta och förklara sina ståndpunkter.⁵⁰ Att eleverna ska få möjlighet till att ifrågasätta, förklara samt jämföra är något som Moles också skriver när hon pratar om undervisningssätt i religionsundervisningen.⁵¹ Hon förklarar där att det är viktigt för läraren att uppmuntra eleverna att använda sig av kritiskt tänkande gällande olika internationella perspektiv kring sexualitet.

⁴⁸ Ibid., s.31

⁴⁹ Jahnke, Toleransens altare och undvikandets hänsynsfullhet, s.79.

⁵⁰ Ibid., s.79–80.

⁵¹ Moles, “Teaching sexuality and Christianity for perspective transformation”, s.177.

3.2 Centrala begrepp

3.2.1 Begreppet ”utrymme” i denna studie

I denna studie används begreppet *utrymme* som en beskrivning av hur de intervjuade religionslärare upplever att området sexualitet finns med i religionsundervisningen. Med detta menar forskaren att studera i vilken grad området sexualitet upplevs synas i religionsundervisningen av de intervjuade religionslärarna samt i vilket utsträckning området sexualitet inte syns i religionsundervisningen. Forskaren för denna studie använder även begreppet *utrymme* för i koppling till den plats området sexualitet upplevs ha i religionsundervisningen och läroplanerna enligt de intervjuade religionslärarna.

3.2.2 Genus

Begreppet *genus* har olika definitioner. Inom den här studien används Yvonne Hirdmans definition av begreppet.⁵² Hirdmans definition förklarar *genus* och *kön* som två olika delar och tolkningar av människans kropp.⁵³ *Kön* innebär då den fysiska kroppen och det biologiska kön som individen har. Kroppen innebär då de egenskaper som tillskrivs kroppen vilket då innebär hur individen tolkar sin egen kropp.⁵⁴

3.2.3 Sexualitet

Begreppet *sexualitet* kan förklaras som en benämning i biologiska termer som kan förknippas med könslig fortplantning. Den mänskliga sexualiteten innebär olika behov som kan komma till uttryck genom till exempel fortplantningsbettende, tillfredsställande, intima och emotionella relationer och sexuell njutning.⁵⁵

⁵² Y. Hirdman. ”Genussystemet: Reflexioner kring kvinnors sociala underordning” I C. Ericssons. *Genus i historisk forskning* (Lund: Studentlitteratur, 1993).

⁵³ Hirdman. ”Genussystemet: Reflexioner kring kvinnors sociala underordning”, s.50–51.

⁵⁴ *Ibid.*, s.50–51.

⁵⁵ ”**Sexualitet**”, Nationalencyklopedin.

4. Material och Metod

I detta kapitel kommer den metod och det material som använts att presenteras. Inledningsvis i 4.1 redogörs det vilka avgränsningar och urval som gjorts i studien. Sedan i 4.2 kommer en beskrivning av hur materialet har samlats in. Därefter i 4.3 kommer en diskussion av de källmaterial som använts. Vidare i 4.4 presenteras det en analys samt bearbetning av det insamlade materialet. Avslutningsvis i 4.5 visas det vilka etiska ställningstaganden som skett i samband med insamlingen av material.

4.1 Genomförande och urval

Syftet med denna studie är att skapa en förståelse för religionslärares uppfattningar kring sexualitet som undervisningsmoment i religionskunskapsämnet. Denna studie utgår ifrån en tidigare litteraturstudie inom samma ämnesområde.⁵⁶ I den studien formulerades att framtida forskning bör undersöka hur sexualitet som område inkluderas eller exkluderas i religionsundervisningen av religionslärare. För att kunna svara på frågeställningarna har forskaren använt sig av kvalitativ metod.

Ett kvalitativt tillvägagångssätt har som inriktning att ge en fördjupad förståelse av det samhälle som vi lever i samt hur olika institutioner, grupper och individer handlar och påverkar varandra.⁵⁷ Syftet med en kvalitativ metod är att få fram informanternas egna synpunkter och åsikter i studiens resultat. För att få information kring informanternas upplevelser, tankar och åsikter använder denna studie semistrukturerade intervjuer.

Frågorna i en semistrukturerad intervju ger informanten en frihet att utforma svaren som informanten vill. Eftersom intervjun har en semistrukturerad karaktär kunde föreställningarnas ordning frångås beroende på hur intervjun fortlöpte.⁵⁸ Metoden möjliggjorde att följdfrågor kunde uteslutas om informanten självmant inkluderade information i samband med att ursprungsfrågan ställdes. Ett semistrukturerat intervjuformat lämnar även utrymme för det omvända, att då ställa frågor som inte skrivits ned i intervjuguiden från intervjuns start. Intervjuer av en semistrukturerad karaktär ger således informanterna möjlighet att styra

⁵⁶ Björkegren, *Sexualitet i religionsundervisningen* (2022) Linköping: Linköpingsuniversitet.

⁵⁷ A. Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder* (Stockholm: Liber, 2016), s.454–458.

⁵⁸ Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder*, s.563.

samtalen och utveckla sina svar, detta medförde i en djupare insikt i informanternas personliga berättelser.⁵⁹

I denna studie användes ostandardiserade frågor vilket stärkte informanternas möjlighet att fritt formulera sina perspektiv på frågorna. Sådana frågor har ett öppet format som inte begränsar deltagarnas informanternas svar.⁶⁰ Genom att använda ostandardiserade frågor blev svaren mer öppna och breda, detta bidrog till att en djupvaliditet uppnåddes. Djupvaliditet innefattar att informanten får möjlighet att förmedla sin egen historia och bestämma över konversationen i högre grad.⁶¹ Det är av vikt för denna studie då forskaren vill ge informanterna möjlighet att ta upp en rad frågor som berör ämnet sexualitet.

Urvalet skedde inledningsvis genom att skicka ut ett intervjubrev till tjugo skolor i södra Sverige. Detta resulterades i att fem intervjuer genomfördes. Intervjuerna tog plats i tre skolor i södra Sverige och dessa intervjuer spelades in med hjälp av en mobiltelefon. Samtliga intervjuer transkriberades efter de avslutats.

De fem lärare som intervjuades undervisar i religionskunskap på grundskolan och gymnasieskolan och har erfarenhet av religionskunskap i andra skolformer. Lärarna hade varit verksamma i mellan fyra år och trettiofyra år, detta gav studien perspektiv och uppfattningar som erhålls av mer samt mindre erfarna lärare. Tre av de intervjuade lärarna arbetar på skolor inom samma område resterande deltagare arbetar på andra platser inom södra Sverige. Detta möjliggjorde för en viss geografisk spridning vilket ökar relevansen för lärare över hela Sverige. Underlaget möjliggjorde även för en närmare jämförelse av eventuella likheter och olikheter inom skolor i samma geografiska område.

⁵⁹ Ibid., s.563.

⁶⁰ Ibid., s.260.

⁶¹ M. David och C. Sutton, *Samhällsvetenskaplig metod* (Lund: Studentlitteratur, 2016) s.113.

4.2 Informanternas kontext

I denna del av kapitlet ges en kort beskrivning av varje lärare, elevgrupp och skolkontext. Namnen för informanterna har bytts ut av sekretesskäl.

Informant 1: Klara, som har arbetat som lärare i fyra år är lärare i svenska och i de samhällsorienterade ämnena på en grundskola för årskurs sex. Elevgruppen beskrivs av informanten som en homogen grupp med lite invandrarbakgrund. Undervisningsgruppen består av ca tjugo elever som kom till skolan i årskurs sex.

Informant 2: Olov, har arbetat som lärare i tjugotvå år och undervisar i de samhällsorienterade ämnena på en gymnasieskola i södra Sverige för årskurs ett. Gruppen beskrivs som mångkulturell grupp. Det är en skola med tre klasser för varje årskurs och cirka tjugofem till trettio elever i varje klass.

Informant 3: Per, som har arbetat som legitimerad lärare i sex år och utan legitimation i tio år. Informanten undervisar nu i de samhällsorienterade ämnena i alla årskurser på en högstadieskola i Södra Sverige. Det är en liten skola med cirka två hundra femtio elever och de finns ungefär tjugo elever i varje klass. Grupperna beskrivs av informanten som mångkulturella och segregerade.

Informant 4: Saga, har arbetat som legitimerad lärare i fyra år. Hon undervisar i alla samhällsorienterade ämnen på en grundskola med årskurserna fyra till nio, där informanten undervisar i årskurserna fyra, fem och sex. Området beskrivs som ett socioekonomiskt utsatt område av informanten med grupper mellan tjugo och trettio elever.

Informant 5: Anna har arbetat som lärare i trettiotvå år, varav sju som legitimerad lärare. Hon undervisar just nu i svenska, svenska som andraspråk och i alla samhällsorienterade ämnen. Anna har både undervisat på mellanstadiet och lågstadiet men undervisar just nu i årskurs fem på en skola med en klass för varje årskurs med ca tjugofem till tjugooåta elever i varje klass. Området som skolan är förlagd beskrivs av Anna som ett sociokulturellt, ganska svårt område där cirka nittioåtta procent av eleverna i skolan kommer från en annan bakgrund än svensk.

4.3 Diskussion av källmaterial

Inledningsvis kan författarna Jahnke, Kittelman Flensner, Lorentz och Bergstedt ses ha bidragit med perspektiv som varit viktiga under tolkningsprocessen för studiens intervju-material. Det har även haft en vägledande roll för utformningen av studiens syfte och frågeställningar. I sin tur har även författarna påverkat studiens intervjuguide då de gav författaren en förkänsla för att elevers kulturella och religiösa bakgrund kan påverka hur lärare formar sin undervisning kring området sexualitet. Som en följd av detta ställdes frågor som ”hur upplever du att undervisningen kring sexualitet i religionsundervisningen fungerar i klassrummet?” till informanterna. Vidare framgick det även utifrån Kittelman Flensners och Bengtsson och Bolander att didaktiska metoder i form av samtal och diskussioner är en fördelaktig metod att använda sig av vid undervisning om sexualitet. Av detta skäl ställdes informanterna frågor som kretsade kring samtal och dess svårigheter, när och om informanterna lyfte detta som en metod de använt sig av.

För att forskaren för denna studie inte skulle låtas styras av förutfattade meningar eller tidigare forskning formulerades både forskningsfrågor samt intervjuguide utifrån ett bredare perspektiv. Detta då frågorna lät informanterna själva definiera samt utveckla sina egna formuleringar och tankar kring deras upplevelser kring sexualitet i religionsundervisning. Ändå visade mycket av det som framkommit i intervjuerna stämma överens med tidigare forskning inom området. Som en följd av detta finns det risk för en viss ensidighet då tidigare forskning kan ha påverkat de svar som intervjuerna givit. Detta då frågorna som ställdes i intervjuerna grundade sig i att kunna svara på de frågeställningar som grundats i tidigare forskning inom området. Å andra sidan kan däremot flera felkällor påverkat källmaterialet och studiens resultat. Detta då forskaren kan ha missförstått informanterna samt att informanterna kan ha missuppfattat frågorna som ställts. För att minimera denna risk ställdes ofta följdfrågor om eventuella oklarheter uppdagades. Vidare kan det även skett feltolkningar vid transkribering av intervjuerna då det kräver från forskaren sida ett visst mått av tolkning. På grund av detta faller faktorer som intonation och ansiktsmimik bort. Dessutom kan tolkningar av materialet skilja beroende på den individ som tolkar det. På grund av detta skulle andra studier kunna framhäva andra slutsatser och därav ifrågasätta tolkningen för denna studie. Denna studie visar inte en fullständig bild av religionslärares uppfattningar kring sexualitet i religionsundervisning eller de strategier som används, å andra sidan ämnar den inte göra det. Denna studie syftar till att ge inblick i hur källmaterialet kan tolkas och hur sexualitet kan förstås utifrån de slutsatser som

dragits i utgångspunkt för forskarens resultat. Om studiens teoretiska infallsvinklar varit annorlunda hade studien kunnat ställa andra frågor, varav svaren kunnat påvisa andra relevanta perspektiv.

Som metod för denna studie har semistrukturerade intervjuer använts. Användandet av semistrukturerade intervjuer är rimligt för denna studie då det som främst eftersträvats är en bild av religionslärares uppfattningar kring området sexualitet. Fokus i studien har varit att se religionslärares upplevelser kring området sexualitet i sin egen religionsundervisning samt att få en inblick i vilka olika didaktiska metoder de intervjuade religionslärarna har använt i sin religionsundervisning. Inledningsvis såg forskaren för studien enkäter som en användbar metod då det skulle bidra till ett bredare underlag, dock sågs inte det som en tillräckligt stor fördel då dess kvantitativa ansats inte stämmer överens med denna studies syfte. Där enkäter ger studien ett begränsat svarsutrymme gav intervjuerna möjligheter till att ställa följdfrågor samt att anpassa samtalen utefter informanternas svar. Där båda metoderna ställer krav på forskarens kunskap till att formulera lämpliga frågor ämnade studien att motverka detta genom att ge intervjuerna en semistrukturerad karaktär. Den metoden gav forskaren utrymme att omformulera och förtydliga frågor där behov fanns. Avslutningsvis kan även observationer ses som en användbar metod, dock gav denna studies tidsaspekt inte möjlighet för detta.

4.4 Analys och bearbetning av material

Det empiriska materialet för denna studie analyserades och bearbetades med ett hermeneutiskt perspektiv. Hermeneutiken vill ”tolka meningen med människoskapade ting i ljuset av det historiska sammanhang som frambringat dem”⁶² Hermeneutiken tolkar ting och det som frambringat en mening, alltså det som är meningsfullt.⁶³ Teorin tar hänsyn till kontexten samt det sammanhanget som dessa ting, det meningsfulla, har framkommit i.

Det hermeneutiska perspektivet kan i sig även delas upp i två perspektiv, förklarar Brinkkjær och Høyen.⁶⁴ Dessa är ett metodiskt perspektiv och ett filosofiskt perspektiv. Det metodiska perspektivet kan förklaras som en tolkningsprocess där man kan använda sig av något som heter “den hermeneutiska cirkeln” för att förstå denna tolkningsprocess.⁶⁵ Tolkningsprocessen innebär att man provar sig fram, lägger ihop bitar, byter plats på dessa och går fram och tillbaka mellan bitarna. Lite som att lägga ett puzzel. Forskaren måste då gå fram och tillbaka mellan bitarna för att förstå helheten i det som ska tolkas.⁶⁶ Vidare betonar det filosofiska perspektivet inom hermeneutiken delar av förståelseprocessen. Brinkkjær och Høyen förklarar att ut ett filosofiskt hermeneutiskt perspektiv föds vi in i en kultur som vägleder individen.⁶⁷ Denna kultur är nödvändig för individen då den hjälper den att förstå omvärlden, dock ger den även vissa fördomar. Fördomarna är i sig inte fel att ha men problem uppstår om individen inte är medveten om att den innehar fördomarna.⁶⁸ När man då studerar ting utifrån ett filosofiskt hermeneutiskt perspektiv som skapats i en annan kontext och av någon med andra fördomar än forskaren själv möts två skilda förståelsehorisonter. Utifrån detta vidgas individens egen förståelsehorisont. Därav kan förståelseprocessen förstås som ett förenande av olika horisonter.⁶⁹

Denna studie använder sig av både den metodiska och filosofiska hermeneutiken vid både analys och bearbetning av materialet. De två hermeneutiska perspektiven beskriver olika delar för arbetet. Det filosofiska hermeneutiska perspektivet beskriver den förklarande och

⁶² U. Brinkkjær och M. Høyen, *Vetenskapsteori för lärarstudenter* (Lund: Studentlitteratur, 2013) s.73.

⁶³ Brinkkjær och Høyen, *Vetenskapsteori för lärarstudenter*, s.73.

⁶⁴ Ibid., s.75.

⁶⁵ Ibid., s.75.

⁶⁶ Ibid., s.75.

⁶⁷ Ibid., s.76–77.

⁶⁸ Ibid., s.76–77.

⁶⁹ Ibid., s.76–77.

analytiska delen för denna studie samt synliggör den för tolknings- och förståelseprocess som påverkat studien. Vidare har det metodiska hermeneutiska perspektivet beskrivit hur studien närmat sig den data som samlats in under intervjuerna som genomförts. Eftersom informanternas intervjuer transkriberats tolkas dessa som texter som måste tolkas utifrån undervisningens kontext som ett historiskt sammanhang. Den historiska kontexten för religionskunskap som ett undervisningsämne som beskrivs i kapitel 3, ”Bakgrund”, kan därför ses som del av puzzlet som beskrivs i den hermeneutiska cirkeln.⁷⁰ Vidare kan andra delar för studien som sexualitet, undervisningsmetoder, mångkulturalitet och sekulära kulturer och normer ses som ytterligare bitar till detta puzzle vilket bidrar till en djupare förståelse av intervjusvaren. Detta innebär då att analysen för studien använder sig av det skiftande som beskrivs i den hermeneutiska cirkeln.⁷¹

Analysens delar togs i två steg. Det första steget skedde redan under sammanställningen av kapitel 5, ”Resultat”, där delar av intervjuerna sammanfogades i nya helheter kopplat till de teman som identifierades under processen. Utifrån de teman som identifierades kunde två avsnitt framställas, nämligen ”Religionslärare om området sexualitet i religionsundervisning” samt ”Undervisningsmetoder och didaktiska implikationer”. I första avsnittet samlades området sexualitet i religionsundervisning under rubrikerna ”Vad är sexualitet?”, ”Vad upplevs som lätt och svårt?” samt ”Är det en viktig inkludering”. I det andra avsnittet lades fokus på undervisningsmetoder som de intervjuade samtalade om under intervjuerna. De som framkom sammanställdes under rubrikerna ”Undervisningsmetoder och tillvägagångssätt”, ”Hur för man ett samtal?” samt ”Oönskade samtal”. Dessa delar följdes av det andra steget påbörjades i analysprocessen vilket påbörjades i kapitel 6, ”Analys”. Där analyserades olika kategorier som framkommit i resultatkapitlet utifrån det teoretiska ramverket och historiska kontext. Utifrån de skapades en förståelse som ligger till grund för denna studie.

⁷⁰ Ibid., s.75.

⁷¹ Ibid., s.75.

4.4 Forskningsetiska överväganden

Då denna studie använder sig av intervjuer med religionslärare har etiska överväganden gjorts i enighet med individskyddskravets fyra delar: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.⁷² Inför intervjuerna skickades ett mejl till samtliga informanter med information om studiens syfte och även information om den etiska aspekten gällande medverkande i en undersökning som denna. Där tydliggjordes det att enligt lagen om etikprövning som avser människor får forskning eller undersökning enbart utföras om personerna ger samtycke till detta. Att de som medverkar denna studie kommer vara helt anonyma samt att allt material kommer att förstöras när undersökningen är klar.

För att minimera risken för att informanterna ska ta skada eller uppleva obehag har anonymitet setts som en given grundaspekt under forskningsprojektet. Därav har deltagarna tilldelats kodnamn som presenteras i kapitel 4.2. Även information som namnet på informanternas arbetsplats har uteslutits för att hindra att utomstående ska kunna identifiera individen.⁷³

⁷² Vetenskapsrådet, *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* (Stockholm: Vetenskapsrådet 2002) <<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2002-01-08-forskningsetiska-principer-inom-humanistisk-samhällsvetenskaplig-forskning.html>>, hämtad: 2022-12-08, s.6.

⁷³ Vetenskapsrådet, *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*, s.13.

5. Resultat

I detta kapitel presenteras en sammanställning av de resultat som framkommit under intervjuerna. Kapitlet är uppdelat i två avsnitt. Det första berör frågor kring området sexualitet i religionsundervisning, medan det andra berör undervisningsmetoder och didaktiska implikationer.

5.1 Religionslärare om sexualitet som område i religionsundervisningen

Majoriteten av informanterna undervisade på mångkulturella skolor där de lades en vikt att ge eleverna insikt och förståelse i olika religioners och inriktningars syn- samt förhållningssätt inom läroplanens centrala områden. Olika religioner samt inriktningars syn- samt förhållningssätt till sexualitet är ett av de områdena. Därav blir området sexualitet relevant för en elev som ska lära sig att behärska en interkulturell kommunikation. För att forskaren för denna uppsats ska kunna besvara första frågeställningen, kring vilken uppfattning religionslärarna har kring utsträckningen av arbetet med området sexualitet i sin religionsundervisning, ställdes fyra frågor.

5.1.1 Utrymme i läroplanerna

För att få en bild av hur stort utrymme som informanterna upplevde att det fanns att undervisa kring området sexualitet i klassrummet ställde inledningsvis frågan kring hur de upplevde att det fanns utrymme för området i läroplanerna. Här påvisar två av informanterna en uppfattning om ett stort utrymme medan de andra tre inte delar uppfattningen.

Klara och Per förklarar att de tycker att det finns ett väldigt stort utrymme för området inom religionskunskap. Klara tar upp betygskriterierna och förklarar att ”det är ju faktiskt ett av tre så här betygskriterier nu”.⁷⁴ Klara förklarar att sexualitet både är inbakat i etik och moral men även en viktig del när man pratar om världsreligionerna, vilket även Per tar upp. Både Per och Klara förklarar att det ger en positiv effekt på undervisningen då det ger eleverna en större förståelse och acceptans för andra individer. Per förklarar även att det ”är ju bara bra att inkorporera det för att ge eleverna ett historiskt perspektiv i religioner för att se olika utvecklingar som skett kring området”.⁷⁵

⁷⁴ Intervju 1, 8 december 2022, s.22.

⁷⁵ Intervju 3, 9 december 2022, s.23.

Vidare förklarar Olov, Anna och Saga att de inte upplever att de finns så mycket utrymme för sådan undervisning. Anledningarna till detta är att lärare prioriteringar annat i sin undervisning. Anna nämner exempelvis att ”det andra tar så stor plats”.⁷⁶ Anna bygger vidare på det genom att förklara att de är de ”fem största världsreligionerna” som får mer utrymme.⁷⁷ Här lyfter Anna själv att hon önskar att det kanske inte var så. Saga förklarar att hon tror att lärare lätt snöar in sig på andra områden som till exempel, världsreligionerna och att mycket av samtalen som sker handlar om dem samt att eleverna utifrån de samtalen kan komma med frågor kring sexualitet men att hon upplever att det sällan sker.

Vidare förklarar Saga att hon ”tror tyvärr inte att det är så att det är ett område många planerar för att undervisa kring”.⁷⁸ Med detta menar Saga att, som tidigare nämnt, endast samtalas kring om eleverna själva tar upp ämnet men att läraren inte planerar det som ett område i sin egen undervisning. Olov förklarar att han upplever att om man kommer in på ämnet sker det i andra ingångar som till exempel ”abortfrågan och om man får va homosexuell i alla länder” men att lärare inte direkt samtalar om till exempel ”sexuella identiteter”.⁷⁹ Anna exemplifierar sina elever i denna fråga. Där lyfter hon att om hon själv skulle fråga eleverna vad de tror de ska jobba med på religionsundervisningen skulle de svara ”kristendomen, ja men kanske med de fem världsreligionerna”.⁸⁰ Men att eleverna själva inte kopplar områden som sexualitet till religionsundervisningen.

Lärarnas uppfattningar kring områdets sexualitets plats i religionsundervisningen kommer analyseras vidare i koppling till lärarnas upplevelse kring de upplevda utrymme för området i klassrummet i kapitel 6.

5.1.2 Utrymme i klassrummet

Den andra frågan kopplat till första frågeställningen är mer specificerad på informanternas uppfattning om vilket utrymme som finns i religionsklassrummet för undervisning kring området sexualitet.

⁷⁶ Intervju 5, 10 januari 2023, s.23.

⁷⁷ Intervju 5, 10 januari 2023, s.23.

⁷⁸ Intervju 4, 3 januari 2023, s.23.

⁷⁹ Intervju 2, 8 december 2022, s.23.

⁸⁰ Intervju 5, 10 januari 2023, s.23.

I denna fråga upplever Saga och Klara att undervisningen kan bli svår då de uppfattar eleverna som obekväma och stela att samtala kring området. Klara förklarar att:

”Det blir ofta alltså några tycker jag alltid att det är väldigt obekvämt och jobbigt. Och vill nästan sjunka genom jorden. Vill inte alls delta, kanske försöker. Försöker ja typ, inte lämna klassrummet men nej de vill inte delta liksom”.⁸¹

Innan Klara svarade på denna fråga beskrev hon sina undervisningsgrupper som väldigt homogen grupp som inte är så ”öppna för andras åsikter”. Vidare frågades Klara om det ansågs vara en anledning till att undervisningen blev svår, varav Klara svarade ”Ja, det tror jag”.⁸² Även Saga lyfte sin elevgrupp som en anledning till den svårighet som fanns i klassrumsundervisningen kring området sexualitet, dock har Saga en annan elevgrupp. Saga beskriver sin elevgrupp som segregerade elever men en väldigt låg socioekonomisk status. Saga förklarar att hon:

”tror liksom inte att de kommer i kontakt med det här området mycket, eller ja jo de kommer i kontakt med ämnet men ja menar att de kanske inte riktigt pratar så mycket om ämnet med sina föräldrar”.⁸³

Vidare förklarar Saga att detta är då en anledning till att eleverna inte vågar samtala om ämnet i klassrummet bekvämt. Utan att hon upplever att eleverna lätt kan låsa sig till vissa åsikter vilket då inte leder till gynnsamma samtal i klassrummet. Informanten Anna delar uppfattningen om en viss svårighet kring sexualitet i klassrummet. I denna fråga förklarar Anna att det blir svårt då det inte är ”naturligt för de här barnen att prata om [ämnet sexualitet]”.⁸⁴ Anna lyfter även en viss komplikation kring föräldrars åsikter kring vad som undervisas om i klassrummet. Här förklarar Anna att elevers föräldrar i vissa fall kontaktat Anna och sagt att deras barn inte får ta del av sådan undervisning. Till detta säger Anna att, ”jag har ju fått från föräldrar förut att, mitt barn får inte vara med på de här lektionerna, till exempel, för det här pratar inte vi om hemma, det är ingenting vi ska prata om”.⁸⁵ och även, ”det kan även vara sånt, ni får inte prata mens med min dotter, eller ja men alla de här bitarna”.⁸⁶ Som lösning till detta förklarar Anna att som lärare måste man då bemöta detta genom att förklara:

⁸¹ Intervju 1, 8 december 2022, s.22

⁸² Intervju 1, 8 december 2022, s.22

⁸³ Intervju 4, 3 januari 2023, s.23.

⁸⁴ Intervju 5, 10 januari 2023, s.23.

⁸⁵ Intervju 5, 10 januari 2023, s.23.

⁸⁶ Intervju 5, 10 januari 2023, s.23.

”fast i den svenska skolan så är det en del av skolan det är mitt uppdrag att jag ska informera alla barn om de här sakerna man ska få höra liksom att det finns olika sätt liksom att älska varandra och hur vi fungerar rent fysiskt människor”.⁸⁷

Olov delar till viss del Saga, Anna och Klaras uppfattning kring att de finns en viss svårighet kring religionsundervisningen runt området sexualitet. Där säger Olov att ”eftersom ämnet hålls inom vissa ramar så fungerar det”.⁸⁸ Dock så upplever Olov att det ändå an uppstå svårigheter i form av konfrontationer och diskussioner och att dessa kan ”leda till att elever känner sig utsatta på olika sätt”.⁸⁹ Som exempel till detta lyfter Olov undervisning där man samtalar om homosexualitet där läraren inte helt kan veta om någon elev genomgår tankar kring sin egen sexuella läggning och att eleven då kan känna sig utsatt. Då förklarar Olov att:

”man som lärare måste vara väldigt uppmärksam på det, och de blir ju eller aa de kan bli svårt de också. Det är ju inte alltid man hinner se alla elever tyvärr”.⁹⁰

Till denna fråga upplever informanten Per att han själv inte upplever några problem då han förklarar att i ”klassrummet är ribban hög kring åsikter och diskussioner och så vidare”.⁹¹ Per förklarar att eleverna har gått i skolan innan de kommer till Per i sex års tid och har en vana av klassrumsdiskussioner. Att elever och lärare i klassrummet kan ta upp olika ämnen och att samtal kring dessa ämnen ska kunna föras. Vidare förklarar Per att ”De är klart att de kan bli fnissiga och så men de brukar liksom ligga där”.⁹²

5.1.3 Lärarnas upplevelse kring sexualitet som en viktig inkludering

För att få svar på om informanterna upplevde att det var viktigt att inkludera sexualitet så ställdes två frågor. Den ena var om informanterna tyckte något var bra med undervisning kring sexualitet i religionsundervisningen samt om de upplevde något dåligt med inkluderingen. Dessa frågor ställdes för att delvis besvara första frågeställningen men även den andra, vilket berör om religionslärarna väljer att inkludera eller exkludera något i sin undervisning.

⁸⁷ Intervju 5, 10 januari 2023, s.23.

⁸⁸ Intervju 2, 8 december 2022, s.23.

⁸⁹ Intervju 2, 8 december 2022, s.23.

⁹⁰ Intervju 2, 8 december 2022, s.23.

⁹¹ Intervju 3, 9 december 2022, s.23.

⁹² Intervju 3, 9 december 2022, s.23.

Sammanfattningsvis upplevde alla informanterna att det var bra att inkludera sexualitet i sin religionsundervisning då det ökade förståelse mellan både eleverna och andra människor utanför skolan. Klara lyfter fram att:

”de får eleverna att se att det är OK att vara som man är alltså som man vill vara och som man känner inombords. Att man mår bra av både att andra ska få, och sig själv, att få tycka och känna som man vill. För det är ju ändå en del elever som ja som inte vet riktigt vilka de är i den här åldern så tycker det är ett viktigt område att beröra”.⁹³

Även Per nämner här att undervisningen har lett till att det för honom även är ”lättare att förstå olika grupper, kollegor och individer i sig”.⁹⁴ Utifrån Saga och hennes elevgrupp lyfter hon att undervisningen kring området sexualitet ger hennes elever en neutral plattform att införskaffa sig kunskaper kring området.⁹⁵ Även Klara framhäver vikten av att eleverna ska få rätt kunskap på rätt plats. Som exempel förklarar Klara att om eleverna inte möter ämnet skolan:

”får de bara sin kunskap ifrån sociala medier och PORR och sånt som inte är bra. Utan det är bra att vi lärare tar upp de i så många ämnen som möjligt för att ge dem bättre ämneskunskaper som kanske är lite mer fakta baserade”.⁹⁶

Både Per och Olov lyfter en avdramatiserad undervisning kring området som både något som är bra och dåligt med inkluderingen. Här syftar informanterna till att de upplever att skolan och lärare ofta gör en stor sak av undervisningen. Per förklarar att desto mer individer på skolan som vågar samtala om ämnet mer neutralt tillför en bekvämlighet hos eleverna att samtala kring ämnet.⁹⁷ Olov framhäver att om lärare arbetar med ämnet som det står i läroplanerna så kommer diskussionerna och samtalen naturligt för eleverna vilket medför någon form av kunskapsutveckling hos eleverna.⁹⁸ Vidare förklarar Olov att ”djupet på diskussionerna enligt mig, borde avgöras av elevernas egna reflektioner och diskussioner”.⁹⁹ Detta, enligt Olov, skulle då medföra till en större bekvämlighet att samtala kring ämnet hos eleverna, om än inte alla elever skulle de flesta vara bekväma i samtalen.

⁹³ Intervju 1, 8 december 2022, s.22

⁹⁴ Intervju 3, 9 december 2022, s.23.

⁹⁵ Intervju 4, 3 januari 2023, s.23.

⁹⁶ Intervju 1, 8 december 2022, s.22

⁹⁷ Intervju 3, 9 december 2022, s.23.

⁹⁸ Intervju 2, 8 december 2022, s.23.

⁹⁹ Intervju 2, 8 december 2022, s.23.

Vid frågan kring vad informanterna upplevde inte var bra med inkluderingen av sexualitet i religionsundervisningen gav Per och Saga två motsatta svar. Där Per tyckte att det ofta fick ta en för stor plats i undervisningen upplevde Saga att det fick en för liten plats i undervisningen. Per upplevde att området sexualitet inte behövdes i all ämnesundervisning och att det, enligt honom, blir ”lätt att de tvingas in i områden som de kanske inte behövs”.¹⁰⁰ Dock ansåg Per att det är av vikt att samtala kring ämnet.

Vidare ansåg Saga att det endast tas upp i undervisning under kortare perioder med till exempel temaarbeten eller temadagar. Detta upplevde Saga som något negativt då hon ansåg att ”det är något som egentligen genomsyrar alla vuxna människors liv men i skolan ser vi kanske inte till att det handlar om att det genomsyrar mycket”.¹⁰¹ Även Anna kopplar vikten med området till hur mycket det genomsyrar människors liv då hon nämner:

”det handlar ju inte bara om att gå i säng med någon. Det handlar ju om så mycket mer att man också liksom, man kan bara gå och hålla hand. Ja men alltså alla de här sakerna.”¹⁰²

Anna lyfter även att området är kopplat till människors lika värde och lyfter fram pojkar som exempel. Då beskriver Anna att många pojkar upplever att de får bete sig som de vill på grund av deras kön, ”Bara för att jag är en pojke så har jag rätt att göra vad som helst liksom”.¹⁰³

5.1.4 Sammanfattning

Sammanfattningsvis delar alla informanter uppfattningen kring hur viktigt området sexualitet är för dagens elever. Resultatet visar att det finns en delad uppfattning kring vikten av undervisning kring området, dock så upplever inte majoriteten av de intervjuade religionslärarna att det finns stort utrymme i läroplanerna. Detta då, enligt de intervjuade religionslärarna, andra områden i religionsundervisningen får ta större plats. Detta kommer diskuteras vidare i kapitel 6.

¹⁰⁰ Intervju 3, 9 december 2022, s.23.

¹⁰¹ Intervju 4, 3 januari 2023, s.23.

¹⁰² Intervju 5, 10 januari 2023, s.23.

¹⁰³ Intervju 5, 10 januari 2023, s.23.

5.2 Undervisningsmetoder och didaktiska implikationer

För att besvara uppsatsens andra och tredje frågeställning ställdes fyra frågor till informanterna. Dessa frågor syftade i första hand att undersöka om informanterna kunde beskriva något tillfälle de uppfattade lätt respektive svårt i religionsundervisningen kring sexualitet. Vidare frågades också om informanterna använde sig av någon specifik didaktisk metod vid respektive undervisningstillfälle, det vill säga när det både upplevts lätt och svårt. Det teoretiska interkulturella perspektivet lägger vikt i att både ta reda på kunskapen om skillnaden mellan olika religioner och om de variationer som finns inom religionen. För att elever ska behärska en interkulturell kommunikation samt anpassa den till människorna som eleven kommunicerar med krävs det av eleven att ha vetskap samt förståelse för skillnaderna inom religioner. Sexualitet är ett område som har en stor bredd inom religioner.

5.2.1 Svårigheter och möjligheter

För att svara på uppsatsens andra frågeställning ställdes två frågor till informanterna. Dessa ville att informanterna skulle nämna något tillfälle de upplevt det lätt respektive svårt att inkludera sexualitet i sin religionsundervisning.

Till denna fråga berättade Klara om ett lektionstillfälle som skett dagen innan intervjun där klassen tittade på ett utbildningsklipp som gick igenom synen på kärlek och relationer ur ett historiskt perspektiv. Inledningsvis visade klippet hur man under 1800-talets Sverige såg på kärlek och relationer och avslutningsvis visade klippet hur det 1970-talets Sverige ser på kärlek och relationer. I början av klippet så förklarar Klara att klippet visade en bonde som gifte sig och att klippet påvisade att det inte var kärleken som styrde en individs relation. ”utan det var ju som en affärsuppställning liksom att den här personen, den här bonden, ville inte riktigt gifta sig med den där frun som man skulle få”, förklarar Klara.¹⁰⁴ I utbildningsklippet var skådespelarna båda manliga, vilket enligt Klara ledde till att eleverna inte tog utbildningsklippet på lika stort allvar. Detta ledde till att många elever ”skrattade och tyckte att det var så roligt att han skulle gifta sig med en kille”.¹⁰⁵ Klara går vidare med att förklara att hon utbildningsklippet inte menade att göra det till något komiskt men att eleverna tolkade det komiskt. Detta i sig gjorde att eleverna ”tolkade den negativt”, förklarar Klara.¹⁰⁶ I

¹⁰⁴ Intervju 1, 8 december 2022, s.22

¹⁰⁵ Intervju 1, 8 december 2022, s.22

¹⁰⁶ Intervju 1, 8 december 2022, s.22

utbildningsklippets slut visade de synen på ett mer fritt sätt, ”Att man kunde ha liksom flera alltså att man inte behövde ha en partner utan att man kunde ha fler”, förklarar Klara.¹⁰⁷ Även detta upplevde eleverna komiskt och skrattade bort samt visade eleverna att de inte var något de tyckte var okej, ”att man kunde ha fler och så där”.¹⁰⁸ Med detta exempel vill Klara förklara att sådana tillfällen skapar en viss stämning i klassrummet som hon upplever svårt att kontrollera.

”när det blir den liksom stämningen i klassrummet när det är många som skrattar och liksom förlöjligar någonting eller säg bara att de börjar. Men säga dumma saker, så då är det ganska svårt att att sätta stopp för det tycker jag när hela klassen börjar hänga på”.¹⁰⁹

Klara förklarar då att hon upplever det svårt som ensam lärare att få stopp på elever vid sådana tillfällen och att kunna förklara för eleverna varför situationen blir fel då eleverna inte tar in det hon säger. Vid de tillfällena upplever Klara att hon kan lämna klassrummet med en känsla av att det inte blev helt bra. Vidare frågades Klara om hon använde någon specifik undervisningsmetod vid detta tillfälle. Som svar till det sa Klara, ”Nej alltså det. Nej, det skulle jag inte säga utan det är bara samtal”.¹¹⁰ Klara förklarar att hon inte skulle låta eleverna lämna lektionen utan att ha samtalat om situationen och förklarat för eleverna vad som hände samt varför detta kan bli fel.

Olov tar upp ett undervisningstillfälle då hans elever jobbade med etik och moral kring abortfrågan och hur olika religioner ser på abort. Vid dessa lektioner fick eleverna samtala kring hur det har sett ut inom olika religioner utifrån ett historiskt perspektiv. Olov förklarar att ”det blir ju ofta diskussioner och de är, eller ja enligt mig är de lätt att få igång diskussioner när man pratar om sådana här ämnen”.¹¹¹ Vid frågan om han upplevt något svårt vid inkluderingen av sexualitet förklarar Olov att diskussionerna kan vara svåra. Detta då alla elever inte alltid vill delta, ”Ibland vill inte alla alltid delta, de kanske är ointresserade eller obekväma”.¹¹² Olov förklarar att som lärare måste man vara uppmärksam på vilka diskussionsgrupper man skapar samt att läraren måste vara med.

¹⁰⁷ Intervju 1, 8 december 2022, s.22

¹⁰⁸ Intervju 1, 8 december 2022, s.22

¹⁰⁹ Intervju 1, 8 december 2022, s.22

¹¹⁰ Intervju 1, 8 december 2022, s.22

¹¹¹ Intervju 2, 8 december 2022, s.23.

¹¹² Intervju 2, 8 december 2022, s.23.

”Sen är de här inte ett sånt ämne man bara kan lämna eleverna själva i. Jag som lärare måste verkligen vara med och gå runt och hjälpa eleverna i sina diskussioner och visa de som kanske inte känner sig så bekväma att jag finns tillgänglig för dem”.¹¹³

Även Saga nämner abortfrågan inom religionsetik som ett tillfälle då sexualitet lätt kommer upp. Dock förklarar Saga innan detta att hon inte upplever att det är lätt att inkludera området sexualitet då hon förklarar att hon ”inte säga att det någonsin har varit lätt att inkludera i typ någon planering”.¹¹⁴ Vidare förklarar Saga att utifrån den elevgrupp som hon undervisar i så kan det uppstå flera diskussioner och liknande som gör undervisningen svår.¹¹⁵ Detta då det enligt Saga uppstår kulturkrockar och att det finns en okunskap och förståelse för andra människor i hennes undervisningsgrupp. Då upplever Saga att det kan bli svårt att samtala om saker som eleverna själva upplever som något fel. Som exempel till detta nämner hon homosexualitet och säger,

”Till exempel tycker inte alla det är okej att vara homosexuell, men sen ska skolan ge eleverna kunskaper om jämställdhet och liknande och då blir det svårt. Gruppen är liksom så låsta i sina egna tankesätt”.¹¹⁶

Även Anna nämner hennes elevgrupp som en bidragande faktor till att området blir svårt för eleverna att samtala om. Anna förklarar att hennes elevgrupp kommer från ”starkt religiösa familjer. Och framför allt kanske då den stora gruppen är ju muslimer eller ortodox kristna”.¹¹⁷ Vidare förklarar Anna att dessa elever:

”får med sig mycket hemifrån och där är det ju mycket som ett tabu av de här sakerna som vi lyfter nu det pratar man inte om överhuvudtaget, utan det ska man väl upptäcka på något sätt själv”.¹¹⁸

¹¹³ Intervju 2, 8 december 2022, s.23.

¹¹⁴ Intervju 4, 3 januari 2023, s.23.

¹¹⁵ Intervju 4, 3 januari 2023, s.23.

¹¹⁶ Intervju 4, 3 januari 2023, s.23.

¹¹⁷ Intervju 5, 10 januari 2023, s.23.

¹¹⁸ Intervju 5, 10 januari 2023, s.23.

Detta bidrar då, enligt Anna, till hur bekväma eleverna själva är att samtala kring området. Anna förklarar att även hon upplever att det kan bli, ”fnissigt i början”.¹¹⁹ Men att desto mer eleverna får delta i diskussioner kring ämnet desto mer bekväma blir de.

Informanten Anna diskuterar vikten av att använda sig av sådant som ligger eleverna själva nära. Som exempel tar Anna upp heliga skrifter och att hon i sin undervisning har jobbat med eleverna kring dessa. När Anna har jobbat med de heliga skrifterna nämner hon att klassen kommit in på diskussioner kring att ”dom heliga skrifterna handlar ju om hur vi är mot varandra”.¹²⁰ Där Anna menar att ”det är ju där religionen går ut på hur man ser på, eh, alltså det här med att vara likasinnad liksom, eh, eller, eh, på det andra könet och så där”.¹²¹ Vidare förklarar Anna att hon inte tror eleverna har lätt att koppla religionsämnet till ämnet sexualitet. Utan att den kopplingen görs först ” när man väl börjar prata om det”.¹²² Dessutom nämner Anna att eleverna lättare kopplar området sexualitet till ämnet biologi, men när man då tar någon del av religionen som pratar om delar av området sexualitet blir det ”inte nytt för dem”.¹²³ Detta då många av eleverna som Anna har ”går till kyrkan och läser koranen och bibeln”.¹²⁴ När Anna ställdes frågan om hon upplevde att det funnits något tillfälle där det varit svårt med en inkludering av området sexualitet i religionsundervisningen svarade Anna,

”Alltså egentligen vet inte jag om jag tycker att det är svårt. Jag tänker nog mer det här, att det jag måste ge utrymme för att ha det mera i religionen. Så tänker jag”.¹²⁵

Anna menar att hon själv måste göra plats för ämnet i sin egen planering då hon upplever området som viktigt. Hon förklarar att det är hon ”som behöver liksom, förändra mitt sätt när jag planerar min religionsundervisning”.¹²⁶

Avslutningsvis nämner Per ett flertal gånger en ingång i undervisning kring sexualitet när man undervisar om världsreligioner. Per förklarar att ”I min klass så finns de elever med alla sina egna religioner och kulturer så alla har sina egna exempel”.¹²⁷ Vidare beskriver Per att denna spridning av kulturer och religioner i hans undervisningsgrupp tillfört att samtal kring dessa

¹¹⁹ Intervju 5, 10 januari 2023, s.23.

¹²⁰ Intervju 5, 10 januari 2023, s.23.

¹²¹ Intervju 5, 10 januari 2023, s.23.

¹²² Intervju 5, 10 januari 2023, s.23.

¹²³ Intervju 5, 10 januari 2023, s.23.

¹²⁴ Intervju 5, 10 januari 2023, s.23.

¹²⁵ Intervju 5, 10 januari 2023, s.23.

¹²⁶ Intervju 5, 10 januari 2023, s.23.

¹²⁷ Intervju 3, 9 december 2022, s.23.

områden blivit ” ganska naturligt”.¹²⁸ Som svårighet är Per den enda som tar upp att undervisningen kring området sexualitet är något som inte behövs tas upp i alla aspekter av undervisningen. Men Per ”kan inte säga att det finns någon specifik situation som har varit svår vid undervisningen, utan dyker de upp något så tar man tag i det då”.¹²⁹

5.2.2 Didaktiska metoder vid undervisning

För att besvara uppsatsens tredje frågeställning bads informanterna att svara på vad för typ av didaktiska metoder de använt sig av när de upplevt religionsundervisningen kring sexualitet svår respektive lätt.

Övergripande vid denna fråga nämnde alla informanterna diskussioner och samtal som didaktisk metod i religionsundervisning kring sexualitet. Klara nämner diskussioner och samtal flera gånger under hennes intervju och vid frågan om hon upplever det som en viktig del i religionsundervisningen kring området sexualitet svarar hon,

”Ja, det tycker jag, sen är det ju ganska. Det är svårt. Det är inte så att man bara kan så här starta ett samtal hur som helst utan det kräver ju ändå ganska mycket av läraren”.¹³⁰

Klara menar att det kräver mycket av läraren att ha samtal och diskussioner i klassrummet. Även detta tar andra informanter upp, till exempel nämner Olov att vid diskussioner och samtal är det inte alla elever som deltar och att det då blir svårt att få alla elever att delta, ”vilket vi ska som lärare, få allas röster hörda och att alla ska få möjlighet att uttrycka sina tankar”.¹³¹ Även Per nämner att det kan vara svårt att ha samtal i klassrummet då det kräver att ”läraren har lite koll på olika saker och det i sig kan vara svårt”.¹³² Dock ämnet Per uttrycker vikten av att läraren ”pratar och diskuterar med eleverna om vad, ja men utifrån det som dyker upp” och att läraren kan genomföra det genom till exempel, ”gruppdiskussioner eller liknande”.¹³³

Vid samtal och diskussioner nämner Saga att hon brukar använda sig av den didaktiska metoden EPA, som står för *enskilt, par, alla*.¹³⁴ Saga menar att hon brukar låta eleverna få

¹²⁸ Intervju 3, 9 december 2022, s.23.

¹²⁹ Intervju 3, 9 december 2022, s.23.

¹³⁰ Intervju 1, 8 december 2022, s.22

¹³¹ Intervju 2, 8 december 2022, s.23.

¹³² Intervju 3, 9 december 2022, s.23.

¹³³ Intervju 3, 9 december 2022, s.23.

¹³⁴ Intervju 4, 3 januari 2023, s.23.

tänka själva och sitta i sina egna tankar innan man arbetar med en annan elev i klassen och att avslutningsvis samla alla tankar brukar ge givande samtal för klassen. Även Anna nämner EPA som en bra undervisningsmetod, ”att man får tänka själv och tänka 2 och tänka alla liksom, det använder vi nog rätt mycket skulle man vilja säga”.¹³⁵ Tanken om att eleverna kan behöva få samla sina egna tankar nämner även Klara då hon tar upp skriftliga enskilda uppgifter:

”Det är bra att ha med alltså skriftliga enskilda uppgifter också för att som sagt, det är ju inte alla elever som vågar uttrycka sig inför varann och så där så att ha ja, men kanske någon skriftlig uppgifter om själva får skriva om hur de alltså resonerar kring det här”.¹³⁶

Klara går vidare med att förklara att detta kan ge ett djup i elevens diskussion som inte alltid kan nås om klassen börjar med helklassdiskussioner. Klara nämner att eleven också kan använda ”ämnesspecifika begrepp” om eleven får sitta och tänka själv innan helklassdiskussionerna.¹³⁷ Även Olov tar upp skriftliga uppgifter som en metod han använder sig av i sin religionsundervisning, men Olov tar också upp diskussionskort. ”jag kan också använda mig av diskussionskort eller skrivuppgifter”, förklarar Olov.¹³⁸ Diskussionskort eller samtalskort nämns av två informanter, Olov och Klara. När Klara tar upp samtalskort nämner hon att de kan ge eleverna ett stöd med ”begrepp som jag pratat om”.¹³⁹ Samt att eleven med det kortet vet att hen har ordet och ”då är det den eleven som ska ta den diskussionen”, förklarar Klara.¹⁴⁰

Avslutningsvis tar Anna upp vikten av att anpassa sin undervisning efter den grupp man har. Anna nämner att metoderna ser ”lite olika beroende på vilka grupper man har”.¹⁴¹ Hon förklarar att hon själv använt sig av som tidigare nämnt, EPA. Men Anna nämner också, ”4 hörn övningar, man får liksom, ”hur tänker du?”, ”vilket hörn är du i?”, och hjälper de lite. Vi kan ha gjort, att det dramatiserad saker och ting liksom, det har funkade väldigt bra”.¹⁴² Men att hennes undervisning och de metoder hon använt har ”sett väldigt olika ut beroende på vilka elever jag haft alltså”.¹⁴³

¹³⁵ Intervju 5, 10 januari 2023, s.23.

¹³⁶ Intervju 1, 8 december 2022, s.22

¹³⁷ Intervju 1, 8 december 2022, s.22

¹³⁸ Intervju 2, 8 december 2022, s.23.

¹³⁹ Intervju 1, 8 december 2022, s.22

¹⁴⁰ Intervju 1, 8 december 2022, s.22

¹⁴¹ Intervju 5, 10 januari 2023, s.23.

¹⁴² Intervju 5, 10 januari 2023, s.23.

¹⁴³ Intervju 5, 10 januari 2023, s.23.

5.2.3 Sammanfattning

Sammanfattningsvis är informanternas åsikter kring svårigheten av att inkludera området sexualitet i religionsundervisningen olika ut. Det de intervjuade religionslärarna lyfter gemensamt att de själva inte upplever någon svårighet att samtala kring ämnet. Å andra sidan nämner de informanter med mångkulturella klasser att det kan vara svårt att föra samtal då eleverna har okunskaper och förståelse för andra kulturer och tankesätt. Vid tillfällen som det är svårt upplever lärarna att det kan bli fnissigt och svårt att förmedla information till eleverna då de inte tar till sig det lärarna försöker förmedla. Informanterna upplever det lätt att inkludera området i koppling till ämnen som står nära eleverna, detta kan vara vid etikundervisning och abortfrågan, att koppla det till religionsetik i de fem största världsreligionerna. Avslutningsvis nämner de intervjuade religionslärarna till största del diskussioner och samtal av olika slag som en didaktisk undervisningsmetod till området sexualitet.

6. Analys

I detta kapitel analyseras resultatet för studien utifrån tre kategorier, ”religionslärare om sexualitet som område i religionsundervisningen”, ”svårigheter och möjligheter” samt ”didaktiska metoder”. Som nämnt i kapitel 4 utgår analysen från ett hermeneutiskt perspektiv där delar från tidigare forskning, teori- samt bakgrundskapitlet sammanfogas med resultatet för att kunna skapa nya helheter samt en djupare förståelse.

6.1 Religionslärare om sexualitet som område i religionsundervisningen

Ett resultat i denna studie visar att majoriteten av religionslärarna inte uppfattar att området sexualitet har ett utrymme i religionsklassrummet. Utifrån det upplevda utrymme för området i klassrummet verkar lärarna koppla detta till det upplevda utrymme som finns i styrdokumentet för religionskunskap. Att området tas upp i begränsad utsträckning framhåller även Boyung Lee.¹⁴⁴ I Lees forskning ligger fokus på den asiatisk-amerikanska kulturen i USA. Att området tas upp i begränsad utsträckning upplevs som en brist på andra platser i världen är både intressant samt oroande. Lee lyfter även fram vissa anledningar till oro i sin forskning där hon även poängterar vikten av att sexualitet lyfts inom religionsundervisningen.¹⁴⁵ Anledningarna till denna exkludering är flera, dock lyfter informanterna för denna studie fram flera exempel på svårigheter som slutligen kan leda till exkludering. Dessa svårigheter kommer diskuteras vidare i kapitlets nästkommande del 6.2. Samtidigt som majoriteten av religionslärarna inte har uppfattningen om att området sexualitet har utrymme i dagens religionsklassrum så anser de att läroplanerna för religionskunskap är fullt med ingångar för undervisning kring sexualitet.

De förnyade läroplanerna från år 2022 innehåller stora inkluderingar av området sexualitet som inte endast en del av religionsundervisningen utan all ämnesundervisning. Detta kan vara en anledning till att Lee framhåller inkluderingen av sexualitet i läroplanen som ett förslag för att lösa bristen i den asiatisk-amerikanska kulturen.¹⁴⁶ De svenska läroplanerna för både gymnasieskolan och grundskola har en tydlig beskrivning av att området sexualitet ska tas upp inom all ämnesundervisning. Vidare har ämnesplanen för religionskunskap på både gymnasienivå och grundskolan också inskrivit området sexualitet som del i undervisningen.

¹⁴⁴ Lee, “Teaching Justice and Living Peace: Body, Sexuality and Religious Education in Asian American Communities”.

¹⁴⁵ Lee, “Teaching Justice and Living Peace: Body, Sexuality and Religious Education in Asian American Communities”.

¹⁴⁶ Lee, “Teaching Justice and Living Peace: Body, Sexuality and Religious Education in Asian American Communities”.

Men att området står inskrivet i läroplanerna och ämnesplanerna är således ingen garanti för att det lyfts fram i någon större utsträckning. Anledningen till detta är svår att svara på. Dock diskuterar Karin Kittelman Flensner hur religionsundervisning förekommer i världen samt att religionsundervisningen ser väldigt olika ut.¹⁴⁷ Utifrån ett interkulturellt perspektiv kan inkluderingen av sexualitet i religionsundervisningen diskuteras vara positiv då pedagogiken som det interkulturella perspektivet vill förmedla är att människor från olika kulturer ska kunna samarbeta med varandra oavsett miljö. Kittelman Flensner och Jahnke förklarar att dagens svenska skola är en mångkulturell plats med sekulära kulturer och normer vilket då ger eleverna möjlighet att öva på samarbete med olika människor från olika kulturer.¹⁴⁸ Då många av lärarna uttrycker att undervisningsgruppen påverkar den undervisning som genomförs kring området sexualitet möjliggör för att dra en slutsats för denna studie som kan vara relevant då flera av informanterna lyft detta som en svårighet. De svårigheter som lyfts kommer diskuteras vidare i kapitlets nästkommande del 6.2.

Trots att de intervjuade religionslärarna inte upplevde att området sexualitet hade ett stort utrymme i religionsklassrummet så fanns det samtidigt en uppfattning om vikten av området i sin religionsundervisning. Resultatet visar att vid inkludering av området sexualitet i religionsundervisningen upplever samtliga informanter att det skapar en större förståelse, acceptans och kunskap hos eleverna vilket bidrar till minskning av mobbning och konflikter. Bengtsson och Bolander lyfter också fram att undervisning kring området sexualitet bidrar till en större jämlikhet bland eleverna som tar del av undervisningen.¹⁴⁹ Att undervisningen i skolan ska ge elever möjligheter att utveckla förståelse och acceptans för andra individer trots dess skillnader är något som både Bolander och Bengtsson samt de intervjuade lärarna anser viktigt.¹⁵⁰ Tre av de intervjuade lärarna, Klara, Anna och Saga, lyfter även att undervisning som förmedlar och bygger acceptans och förståelse mellan elever är i dagens samhälle viktigt. Till exempel beskriver de att om skolan inte ger eleverna kunskaper får eleverna det från andra platser och de platserna sprider möjligtvis inte korrekt information. Anna beskriver även vikten av undervisning kring området sexualitet för dagens pojkar där hon menar på att dagens pojkar ofta anser sig ha rättigheter baserat på deras kön. Vid undervisning kring sexualitet menar Anna

¹⁴⁷ Kittelman Flensner, *Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden*, s.30; Jahnke, Toleransens altare och undvikandets hänsynsfullhet.

¹⁴⁸ Kittelman Flensner, *Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden*, s.30; Jahnke, Toleransens altare och undvikandets hänsynsfullhet; Jahnke, Toleransens altare och undvikandets hänsynsfullhet.

¹⁴⁹ Bengtsson och Bolander, "Strategies for Inclusion and Equality", s.6–11.

¹⁵⁰ Bengtsson och Bolander, "Strategies for Inclusion and Equality", s.6-11.

att man kan bryta dessa stigman hos pojkarna i skolan. Även fast de intervjuade lärarna ser en vikt i att undervisa kring området sexualitet nämner en informant, Anna, det motstånd hon kan möta från föräldrar för att undervisa om ämnet. Anna beskriver då hur föräldrar kan ringa henne och säga att hon inte får undervisa deras barn om sexualitet då det inte är något som föräldrarna anser barnen bör få kunskaper kring. För att då bemöta detta beskriver Anna att det är viktigt att förklara att det är en del av skolans jämnlighetsuppdrag att informera och utveckla elevers kunskaper kring området.

6.2 Svårigheter och möjligheter

Utifrån resultatet kan slutsatsen dras att området sexualitet i religionsundervisningen bidrar till både många svårigheter samt möjligheter. Svårigheterna kring hur samtal ska föras samt olika faktorer som kan påverka dessa samtal lyfts av de intervjuade religionslärarna. Resultatet visar även på att de intervjuade lärarna upplever att undervisningsgrupperna kan bidra med både svårigheter samt möjligheter som påverkar undervisningen kring området sexualitet.

Inledningsvis lyfter flera av informanterna svårigheter och möjligheter kring de samtal som först i religionsundervisningen kring området sexualitet. De beskriver till exempel att det kan vara svårt att få alla elever att känna sig trygga och bekväma att delta i samtalen. Informanten Olov beskriver att vissa elever inte deltar för de är ointresserade av diskussionen men många deltar inte på grund av att de inte känner sig bekväma. Vikten av att elever ska känna sig bekväma och trygga i klassrummet lyfter Jahnke i något som han kallar ”safe spaces”.¹⁵¹ Jahnke beskriver ”safe spaces” som viktigt för att elever ska känna att de kan delta i diskussioner samt att diskussionerna ska bidra till djup och kunskap hos eleverna. Att skapa dessa platser beskrivs av Jahnke som en del av lärarens uppdrag.¹⁵² Att läraren har uppdraget att skapa ett tryggt klassrum är något som flera av informanterna lyfter. Lärarna förklarar de måste vara uppmärksamma på klassen, ha kunskaper om gruppen som helhet men även individen samt att läraren måste finnas till hands vid de diskussioner och samtal som sker i klassrummet. De diskussioner som kan förekomma kring området sexualitet i religionsundervisningen beskrivs av lärarna som något positivt då de medför, som tidigare nämnt, en större förståelse och acceptans hos eleverna för andra individer. Av denna anledning anses samtalen och

¹⁵¹ Jahnke, Toleransens altare och undvikandets hänsynsfullhet, s.79.

¹⁵² Jahnke, Toleransens altare och undvikandets hänsynsfullhet, s.79.

diskussionerna vara till stor fördel och de kan bedrivas med hjälp av olika didaktiska metoder som kommer diskuteras vidare i kapitlets nästkommande del 6.3.

Vidare visar resultatet på att lärarna ser både svårigheter och möjligheter med de undervisningsgrupper som de har. De intervjuade religionslärarna har beskrivit sina undervisningsgrupper som allt från en homogen grupp med lite invandrarbakgrund till en mångkulturell, socioekonomiskt utsatt, segregerad och sociokulturell grupp. Trots att det finns skillnader mellan konstellationen av grupperna så beskriver alla de intervjuade lärarna hur grupperna bidrar till både svårigheter och möjligheter i undervisningen kring sexualitet. Den homogena gruppen med lite invandrarbakgrund beskrivs av informanten Klara som en svår grupp som inte är öppna för andra individers åsikter. Klara beskriver även att hon upplever religionsundervisningen kring sexuallivet som svår och att gruppen påverkar detta. De andra informanterna har undervisningsgrupper som är mångkulturella och har sekulära kulturer och normer. Saga beskriver att hennes undervisningsgrupp bidrar med svårigheter för undervisningen kring sexualitet då gruppen har svårt att acceptera och förstå varandra och andra individer. Av Anna beskrivs samma svårighet hos eleverna då de inte möter området sexualitet i sina hemmiljöer. Detta bidrar enligt Anna till svårigheter att komma i gång med diskussioner och samtal kring området sexualitet. Både Anna, Per och Olov beskriver dock att gruppens mångkulturalitet och dess sekulära kulturer och normer bidrar till ett djup i diskussionerna. Lärarna menar då att samtalet får ett djup då det finns en mångfald av elever från olika kulturer och med olika religiösa positioneringar samt att detta påverkar deras åsikter och tankar. Kittelman Flensner diskuterar begreppet andrafiering vilket innebär att det finns ett ”vi” och ”dem” tankesätt hos individer. Detta tankesätt kan då medföra att grupper blir mer segregerade och uteslutna från den grupp som individen ser som ett ”vi”.¹⁵³ Kittelmann förklarar att om eleverna ges möjlighet att diskutera de likheter som finns bland människor samt om det skapas en enhet i klassrummet ges läraren större möjligheter att lära eleverna kring den heterogenitet som finns bland människor.¹⁵⁴ Detta kan ge eleverna möjlighet att utveckla förståelse för att människor är lika, trots att det finns saker som skiljer oss åt.

¹⁵³ Kittelman Flensner, *Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden*, s.30; Jahnke, Toleransens altare och undvikandets hänsynsfullhet, s.278–279.

¹⁵⁴ Kittelman Flensner, *Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden*, s.30; Jahnke, Toleransens altare och undvikandets hänsynsfullhet, s.278–279.

6.3 Didaktiska metoder

Resultatet för studien visar att den mest använda metoden av lärarna är samtal och diskussioner. Religionslärarna använde sig av samtal och diskussioner till olika arbetsområden kopplat till området sexualitet. Som exempel till dessa arbetsområden lyften religionsetik, de fem världsreligionerna och heliga skrifter. Två av informanterna lyfter även undervisningsmetoden EPA vilket innebär att eleverna först arbetar ensamma, sedan i par och till sist alla tillsammans. Enligt informanterna lyfts diskussioner och samtal främst som didaktisk metod då de anser att genom diskussionerna och samtalen kan eleverna få en djupare förståelse, bredare kunskaper och acceptans för andra individer. Katia Moles lyfter en pedagogik som kallas ”Embodiment Pedagogy”.¹⁵⁵ Denna pedagogik syftar till att koppla sociala, politiska, religiösa och andra ämnen till området sexualitet. Detta då det, precis som de intervjuade lärarna nämner, skapar en djupare förståelse för människors likheter och olikheter, ger eleverna en större kunskap om området sexualitet och allt det innefattar samt ger eleverna möjlighet att utgå från egna erfarenheter, tankar och åsikter i klassrumsdiskussionerna. I Jahnkes forskning kan visas också att eleverna upplevde sig dra mest nytta av den undervisning sfär som han kallar ”religion här”.¹⁵⁶ Undervisnings sfären ”religion här” innebär att eleverna har erfarenheter av den religion som ett område kopplas till, till exempel undervisning kring området sexualitet i koppling till religionsetik som eleverna har erfarenhet av. Eleverna, i Jahnkes forskning, upplevde att de använde sig mest av denna sfär då det för dem var lättare att få förståelse för de som diskuterades.¹⁵⁷ Att koppla ett område som eleverna är bekanta vid lyfter även informanten Anna som en bra strategi då eleverna kommer in till undervisningen med kunskaper om religionen som kan bidra till diskussionerna. Möjligheten för eleverna att få utgå från egna erfarenheter, tankar och åsikter lyfter även lärarna som positivt då de anser att i de mångkulturella klassrummen som majoriteten av informanterna har kan de bidra till goda klassrumsdiskussioner.

¹⁵⁵ K. Moles, “Teaching sexuality and Christianity for perspective transformation”, s.177.

¹⁵⁶ Jahnke, Toleransens altare och undvikandets hänsynsfullhet, s.67.

¹⁵⁷ Jahnke, Toleransens altare och undvikandets hänsynsfullhet, s.67.

7. Diskussion

I detta kapitel förs en diskussion kring studiens syfte vilket leder till en diskussion kring de resultat som framkommit i undersökningen och som presenterades i förgående kapitel samt de slutsatser som studien ger. Avslutningsvis ges också förslag på vidare forskning inom området.

7.1 Studiens syfte

Forskaren för denna studie har under studiens gång uppfyllt syftet genom de forskningsfrågor som studien grundar sig i. Religionslärarens uppfattningar kring området sexualitet samt i vilken utsträckning inkluderingen anses vara möjlig presenteras i resultatet för denna studie. Informanternas svar skapade två övergripande kategorier, "Religionslärare om sexualitet som område i religionsundervisningen" samt "Undervisningsmetoder och didaktiska implikationer". Resultatet för studien analyseras utifrån det hermeneutiska perspektiv som presenteras och diskuteras i kapitel 4. Genom analysen har delar från både tidigare forskning som presenteras i kapitel 1, bakgrund som presenteras i kapitel 2 samt det valda teoriperspektivet, interkulturell pedagogik och andrafiering, som presenteras i kapitel 3. Interkulturell pedagogik och andrafiering besvarar delvis vilken påverkan religionslärares uppfattningar kring sexualitet som område kan ha i religionsundervisningen.

Genom den intervjuguide som ligger till grund besvarar intervjuerna frågeställningen "Vilken uppfattning religionslärarna har kring utrymmet för att arbeta med området sexualitet praktiskt i sin undervisning?", av informanterna i kapitel fem. Lärarna tar där upp i vilken utsträckning de uppfattar finnas utrymme för området sexualitet i religionsundervisningen i både läroplanerna samt klassrummet. Där framgår det av lärarna att de anser att området sexualitet har ett delvis gott utrymme. Detta då de upplever att det finns ett gott utrymme i läroplanerna men majoriteten av lärarna upplevde inte att samma utrymme fanns i religionsklassrummet. Vidare besvaras även de två andra frågeställningarna för denna studie i kapitel fem. Frågeställningen "Finns det några svårigheter eller möjligheter i religionsundervisningen kring området sexualitet, enligt religionslärarna?" är flertalet och berör både läraren samt eleverna. Till denna frågeställning lyfter lärarna sina undervisningsgrupper och samtal och diskussioner som både innefattar svårigheter och möjligheter för religionsundervisning kring området sexualitet. Vidare utvecklar informanterna på sina svar genom att ge exempel på olika didaktiska metoder i sin undervisning och därmed svara på frågeställningen, "Vad anses det finnas för didaktiska metoder när man undervisar kring sexualitet i undervisningen, enligt

religionslärarna?”. Detta påvisar att lärarna i största dom föredrar samtal och diskussioner som undervisningsmetod. Undervisningsmetoden föredrogs då den bidrog till att nå ett större djup i området, enligt informanterna. Dock presenterades ett antal svårigheter med samtal som både berörde elevernas bekvämlighet att samtala om ämnet samt lärarnas förutsättningar att styra och bidra till samtalet.

Denna studie bidrar till en didaktisk diskussion genom att låta verksamma religionslärare själva beskriva hur de upplever området sexualitet i religionsundervisning. Då informanternas egna erfarenheter kring sexualitet som området i religionsundervisning står i centrum skapas en inblick i hur religionslärare kan välja att inkludera eller exkludera delar av området i sin undervisning. Då både samhällets syn på sexualitet och religionskunskapsämnet är föränderligt kan denna studie bidra till perspektiv som gynnar forskare som har intresse för skolans utveckling. Även utbildade lärare och lärarstudenter kan gynnas av studiens resultat då studien kan bidra till utveckling i deras undervisning.

7.2 Resultatdiskussion

Den tidigare forskningen som gjorts inom detta område presenterar att sexualitet som moment internationellt inte alltid finns inskrivet i ämnesplanen för religion, trots att området visat sig vara högst relevant. Dock förespråkar den internationella forskningen som använts i denna studie att området sexualitet skrivs in som en del i religionsundervisningen. Enligt forskningen är området sexualitet ett för läraren särskilt utmanande område. Detta då en lärare måste ta hänsyn till flertalet faktorer för att skapa en hänsynsfull undervisning som tillgodoser både elever med och utan en religiös positionering. Även den variationen av synen på sexualitet i klassrummet skall tas till hänsyn. På samma sätt måste läraren även skapa en bredd i undervisningen, visa respekt i sitt språkbruk och ta hänsyn till den värdegrund som finns inom den svenska skolan. Fortsättningsvis ska även eleverna få möjlighet till djupa diskussioner utan att läraren framställer ett specifikt synsätt på sexualitet som rätt eller fel där även vikten av mångfalden inom religioner framkommer.

Området sexualitet upplevs av de intervjuade lärarna som en viktig inkludering i religionsundervisningen. Men vid frågor kring lärarnas eget upplevda utrymme för undervisning kring sexualitet var svaren delade. De flesta lärarna upplevde att området hade ett stort utrymme i de nya läroplanerna och att det fanns flera ingångar för undervisning kring området sexualitet. Dessa ingångar varierade från religionsetik till världsreligioner och allt det innefattar. Att området sexualitet upplevs begränsat av lärare förklarar Boyung Lee i sin forskning kring asiatisk-amerikans kultur i USA som ett internationellt fenomen.¹⁵⁸ Områdets upplevda begränsning internationellt kan diskuteras vara en anledning till att många elever samt människor över lag finner området obekvämt att samtala kring. Att området sexualitet upplevs som obekvämt att samtala kring är något som de intervjuade lärarna också lyfter som en svårighet i sin undervisning. Jenny Bengtsson och Eva Bolander beskriver i sin forskning kring normkritiks undervisning att det enda sättet att bryta denna obekväma känsla hos individer är genom att samtala mer om ämnet under styrda former.¹⁵⁹ Skolan kan då diskuteras vara en god plats för samtal och diskussioner kring området sexualitet då undervisningen där sker under styrda former. Skolan har även ett jämnlighetsuppdrag som innefattar att utmana elevernas egna normer och förutfattade meningar om till exempel, kön och könstillhörighet.

¹⁵⁸ Lee, "Teaching Justice and Living Peace: Body, Sexuality and Religious Education in Asian American Communities".

¹⁵⁹ Bengtsson och Bolander, "Strategies for Inclusion and Equality", s.6–11.

Att området sexualitet upplevs som en svårighet i undervisningen överensstämmer med det Katia Moles samt det Jenny Bengtsson och Eva Bolander framhåller i kapitel 1.¹⁶⁰ Katia Moles förklarar att undervisning kring sexualitet kan upplevas både obekvämt för lärare och elever.¹⁶¹ I denna studie beskriver inte lärarna att de själva är obekväma att undervisa kring ämnet, dock lyfter lärarna att eleverna kan vara obekväma. Både tidigare forskning och de intervjuade lärarna för denna studie påvisar vikten av att ge eleverna möjlighet att samtala och diskutera området sexualitet då det skapar en grund för hur bekväma eleverna är att samtala kring ämnet. Bengtsson och Bolander samt Moles presenterar att om eleverna ges möjlighet att samtala och diskutera kring ämnet sexualitet ges eleverna möjlighet att bli mer bekväma att samtala kring ämnet.¹⁶² Det anses viktigt att skapa denna grund hos eleverna då det möjliggör för hur eleverna förhåller sig till sexualitet. Om eleverna får sina kunskaper från till exempel media och inte får möjlighet att diskutera, resonera och analysera kunskaperna i förhållande till andra människors upplevelser, åsikter och känslor skapar inte det en grund för eleverna att få större förståelse för andra människor. Vidare hjälper även dessa diskussioner och samtal eleverna att resonera kring sin egen sexualitet och sina relationer till människorna i sitt liv.

Att då skapa en undervisning där eleverna kan lära sig den bredd och mångfald som finns inom religion kan upplevas utmanande. Än mer kan det anses utmanande i förhållning till den begränsade undervisningstid som religionskunskap har, speciellt för de informanter som undervisar på gymnasieskolan. Här infaller även aspekten kring dagens svenska skola som oftast är mångkulturell med sekulära kulturer och normer. För läraren att hitta en god balans mellan en tilltalande undervisning för elever både med och utan en religiös positionering kan inte vara lätt. För läraren kräver det en stor förståelse och kunskap kring elevgruppen samt en viss finess i sin lektionsplanering. Läraren måste i sin planering skapa en bredd och en övergripande förståelse för de icke-troende eleverna samt påvisa det djup och variation som finns inom religioner. Detta är dock inte helt möjligt då det riskerar att eleverna med en religiös positionering upplever undervisningen utelämnande och stereotypisk. Svårigheten att skapa en bred religionsundervisning kommer till uttryck hos de intervjuade lärarna då de uttrycker att det är svårt att undervisa kring området sexualitet trots att det bidrar till mycket gott.

¹⁶⁰ Bengtsson och Bolander, "Strategies for Inclusion and Equality", s.6–11; K. Moles, "Teaching sexuality and Christianity for perspective transformation", s.181.

¹⁶¹ K. Moles, "Teaching sexuality and Christianity for perspective transformation", s.181.

¹⁶² Bengtsson och Bolander, "Strategies for Inclusion and Equality", s.6–11.

Ytterligare en aspekt som lärare bör ta hänsyn till är det värdegrundsarbete som skolan ska ta i beaktning. För religionsläraren att planerna för en bred och övergripande religionsundervisning men samtidigt presentera det djup och den variation som religioner har kan som tidigare nämnt verka omöjligt. I koppling till att inte få elever att känna sig uteslutna i den undervisning samt att ge alla elever möjlighet att ge uttryck för sina åsikter kan då upplevas som ännu svårare. För religionsläraren kan balansen i sin planering skapa en konflikt mellan de jämnlighetsmål som finns och de uppdrag att skapa en rättvis undervisning. Även de intervjuade lärarna för denna studie uttrycker en viss svårighet kring denna balans då de upplever att de undervisningsgrupper som de har påverkar undervisningen. Intervjuerna visar att i undervisningsgrupper som upplevs av läraren som både homogent och mångkulturellt påverkar både eleverna samt lärarens undervisning. Lärarna upplevde att eleverna påverkade varandra genom att undervisningen kunde bli fnissig och diskussioner som inleddes ledde till negativa kommentarer mellan eleverna. Gruppen påverkade även i vilken utsträckning lärarna upplevde sig kunna undervisa kring området sexualitet. Med det menar lärarna att i de mångkulturella grupperna med sekulära kulturer och normer måste man rikta undervisningen kring området sexualitet så att det utgår från religionshistoria eller religionsetik för att eleverna ska kunna känna anknytning till området. Den påverkan undervisningsgrupperna har på undervisningen behöver självklart inte alltid vara negativ då vissa av lärarna använde sig av klassrummets mångkultur och sekulär kultur och normer för att bidra till goda klassrumsdiskussioner. Genom att använda sig av den mångfald av kultur och normer som fanns i klassrummet upplevs diskussionerna och samtalen kunna bli djupare vilket bidrar till en större förståelse och acceptans för andra människor hos eleverna. Det är dock utan tvekan att området sexualitet inom religionsundervisningen ställer höga krav på den undervisande läraren.

Avslutningsvis upplevs områdets svårigheter inte förskräcka lärare att undervisa om området sexualitet. När lärarna nämner en svårighet i religionsundervisningen kring området sexualitet så framhöll de alltid hur viktigt ämnet är då de bidrar till en stor utveckling hos eleverna. Denna utveckling menas innefatta att eleverna får möta ämnen som sexualitet, samtycke och relationer, sexism, hedersvåld eller könsroller. Dock handlar de inte endast om att eleverna får möta ämnena utan de får även möjlighet att reflektera kring sina egna åsikter och tankar kring ämnena i förhållande till andra individer på och utanför skolan. Genom att ge eleverna dessa möjligheter kan skolan bidra till att bryta de normer och stigmatiseringar som finns kring området sexualitet både i och möjligtvis utanför skolan. Även den tidigare forskningen för denna studie presenterar att vid undervisning kring området sexualitet kan man bryta normer

och stigmatisering som kan finnas hos eleverna. Målet med undervisningen nämns aldrig vara att förändra elevernas åsikter utan endast att ge eleverna möjlighet till att få förståelse och kunskaper kring människor likheter och olikheter. Allt detta är något som skolan ska bidra till vilket då bidrar till att detta resultat kan ses som positivt då de intervjuade lärarna för denna studie delar den åsikt som förmedlas i de värdegrundsarbete som skolan ska tillgodose eleverna med.

7.3 Framtida Forskning

Resultatet för denna studie resulterar till flera frågor som det kan finnas ett intresse i att forska vidare kring. Studien visar att det enligt lärarna finns ett stort utrymme för undervisning kring sexualitet i läroplanen, dock inte i svenska skolans klassrum. Huruvida detta kan sägas stämma överens för religionslärare i Sverige över lag vore relevant att efterforska. Likaså vore det intressant att forska vidare kring om eleverna överensstämmer med den uppfattning som de religionslärare som deltagit i denna studie bär. Vidare kan det även vara relevant ur både ett didaktiskt samt ett interkulturellt perspektiv att forska kring religionslärares upplevelser kring det mångkulturella klassrummets påverkan vid religionsundervisning kring områden som sexualitet. Där kan det även vara intressant att gå in djupare på lärarnas upplevelser av området sexualitet och hur de förhåller sig till det i ett mångkulturellt klassrum.

8. Referenser

Bengtsson, Jenny och Bolander, Eva, "Strategies for Inclusion and Equality: 'norm-critical' sex education in Sweden" *Sex Education: Sexuality, Society and Learning*, 20/2 (2019) <<http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1340854/FULLTEXT01.pdf>>, hämtad 2022-11-12, 154–169.

Björkegren, Moa, *Sexualitet i religionsundervisningen: Möjligheter och utmaningar med inkludering av sexualitet i religionsundervisning* (2022) Linköping: Linköpingsuniversitet.

Brinkkjær, Ulf och Høyen, Marianne, *Vetenskapsteori för lärarstudenter* (Lund: Studentlitteratur, 2013).

Bryman, Alan, *Samhällsvetenskapliga metoder* (Stockholm: Liber, 2016).

David, Matthew och Sutton, Carol, *Samhällsvetenskaplig metod* (Lund: Studentlitteratur, 2016).

Centerwall, Erik, "Med moralen som styrmedel: Historiska perspektiv på sexualupplysningen" I Skolverket *Hela livet: 50 år med sex- och samlevnadsundervisning* (Liber: Stockholm, 2005), <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65c0f4/1553966738468/pdf2081%20.pdf> Hämtad: 2023-01-27, s.25–33.

Centerwall, Erik, "Obligatorisk sexualundervisning: perspektiv på tre handledningar" I Skolverket *Hela livet: 50 år med sex- och samlevnadsundervisning* (Liber: Stockholm, 2005), <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65c0f4/1553966738468/pdf2081%20.pdf> Hämtad: 2023-01-27, s.35–45.

Flensner, Karin Kittelman, *Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden* (diss., Göteborgs Doctoral Dissertations, 44, Göteborg: Institutionen för litteratur, historia och religion, Göteborgs universitet, 2015) <https://gupea.ub.gu.se/bitstream/handle/2077/40808/gupea_2077_40808_1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, hämtad 2022-11-12.

Hartman, Jan, *Vetenskapligt tänkande: från kunskapsteori till metodteori* (Lund: Studentlitteratur, 2004).

Hirdman, ”Genussystemet: Reflexioner kring kvinnors sociala underordning” I C. Ericssons. *Genus i historisk forskning* (Lund: Studentlitteratur, 1993), s.49-63.

Jahnke, Fredrik, *Toleransens altare och undvikandets hänsynsfullhet: Religion och meningsskapande bland svenska grundskoleelever* (Diss., Södertörns Doctoral Dissertations, 186, Huddinge: Institutionen för historia och samtidsstudier, Södertörns högskola, 2021) <<http://sh.diva-portal.org/smash/get/diva2:1529779/FULLTEXT01.pdf>>, hämtad 2022-11-12.

Lee, Boyung, “Teaching Justice and Living Peace: Body, Sexuality, and Religious Education in Asian-American Communities” *Religious Education*, 101/3 (2006) <<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00344080600788514?needAccess=true>>, hämtad 2022-12-02, 402–419.

Lorentz, Hans och Bergstedt, Bosse, *Interkulturella perspektiv - Pedagogik i mångkulturella lärandemiljöer* (Lund: Studentlitteratur, 2016).

Moles, Katia, “Teaching sexuality and Christianity for perspective transformation: Suggested resources and strategies” *Teaching theology & religion*, 20/2 (2017) <<https://onlinelibrary-wiley-com.e.bibl.liu.se/doi/10.1111/teth.12385>>, hämtad 2022-05-04, 175–188.

Mångkulturell. (u.å) I *Nationalencyklopedin*. Hämtad 2022-11-12.

Sandin, Bengt och Sundkvist, Maria, *Barn, barndom och samhälle. Svensk utbildningshistoria* (Malmö: Gleerups Utbildning AB, 2014).

Skolverket, *Läroplan för grundskolan, förskoleklass och fritidshem*. (Stockholm: 2022).

Skolverket, *Kursplanen för religionskunskap*, Skolverket, Stockholm, 2022, <<https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan/laroplan-lgr11-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet?url=1530314731%2Fcompulsorycw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DGRGRREL01%26tos%3Dgr&sv.url=12.5dfce44715d35a5cdfa219f>>, hämtad 2022-11-04.

Sekularisering. (u.å) I *Nationalencyklopedin*. Hämtad 2022-11-12.

Sexualitet. (u.å) I *Nationalencyklopedin*. Hämtad 2023-01-27.

Vetenskapsrådet, *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* (Stockholm: Vetenskapsrådet 2002: 6) <[https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-
rapporter/2002-01-08-forskningsetiska-principer-inom-humanistisk-samhällsvetenskaplig-
forskning.html](https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-
rapporter/2002-01-08-forskningsetiska-principer-inom-humanistisk-samhällsvetenskaplig-
forskning.html)>, hämtad: 2022-12-08.